

Kaija Lappalainen

**” TYTTÖ ONNELLINEN”
KÄSIKIRJA MOTIVOINTIMENETELMISTÄ LAPSEN JA NUOREN AUTTA-
MISMENETELMÄNÄ**

Opinnäytetyö
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Hoitotyö
Mielenterveystyö

**Kajaanin
ammattikorkeakoulu**

OPINNÄYTETYÖ TIIVISTELMÄ

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	Koulutusohjelma Hoitotyö
Tekijä(t) Lappalainen Kaija	
Työn nimi ”Tyttö onnellinen” Käsikirja motivointimenetelmistä lapsen ja nuoren auttamismenetelmänä	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Mielenterveystyö	Ohjaaja(t) Kempainen Jaana, Niskanen Sirkka-Liisa
	Toimeksiantaja Lasten Koti Oiva
Aika Kevät 2011	Sivumäärä ja liitteet 46+2(8)
<p>Olen tehnyt opinnäytetyöni Iisalmessa sijaitsevalle lastensuojeluyksikölle Lasten Koti Oivalle. OIVA:lla on arvot, jotka ovat johdateltu muun muassa lastensuojelulaista. Arvoja on yhteensä kuusi, joista yksi ohjasi opinnäytetyötäni, innovaativuus. Innovaatiivuteen kuuluvat esimerkiksi lapsen ja nuoren tukeminen erilaisissa elämäntilanteissa ja sekä heidän kuntouttaminen niin, että heidän omat taitonsa kehittyisivät ja lisäättyisivät. OIVA on toteuttanut innovatiivisuutta kehittämällä suunnitelmallisesti uusia menetelmiä.</p> <p>Opinnäytetyöni avulla olin kehittämässä Lasten Koti Oivalle uuden toimintamallin. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää mitkä motivointimenetelmät motivoivat lasta ja nuorta oppimaan uutta. Lähestyin aihetta tutkimus- ja kehittämisenäkökulman avulla. Opinnäytetyöni tavoitteena oli laatia tilaajan työyhteisölle käsikirja. Käsikirja voi motivoida työyhteisöä käyttämään menetelmää.</p> <p>Opinnäytetyöni oli aineistolähtöinen. Keräsin aineistoa Jyväskylän yliopiston tietokannasta sekä Kajaanin ammattikorkeakoulun tiedonhaulla. Keräsin aineistoja myös internetin kautta, josta merkityksellisimmäksi tiedonkeruun aikana osoittautui Ratkes-nettisivusto. Aineistojen perusteella jouduin miettimään tavoiteltavan tiedon laatua. Tiedonkeruussa jouduin miettimään, onko opinnäytetyöni sisältö ja siinä käytettävät lähteet OIVA:lle merkityksellisiä laadun parantumiselle. Merkityksellisten lähteiden ja teoriapohjaan nojaten kokosin OIVA:n käyttöön käsikirjan. Käsikirja on tehty Microsoft Publisher-ohjelmalla, ja se on kuvitettu kahdeksansivuinen tuote. Työntilajalla on lupa jakaa tuotetta yhteistyökumppaneiden käyttöön.</p> <p>Opinnäytetyöni antaa mahdollisuuden jatkotutkimusaiheelle. Myöhemmässä vaiheessa motivointimenetelmän hyödyistä ja haitoista voitaisiinkin tutkia tietyille ongelman omaavan lasten ja nuorten kohdalla. Jatkotutkimus olisi aiheellinen, koska sen tuloksellisuutta OIVA voisi markkinoida tulevaisuudessa erikoisosaimisena.</p>	
Kieli	suomi
Asiasanat	motivointi, palkkio, kehuminen ja kannustaminen
Säilytyspaikka	X Verkkokirjasto Theseus X Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Health and Sport	Degree Programme Nursing
Author(s) Lappalainen Kaija	
Title Girl So Happy- a handbook on motivational methods and interventions with children and young.	
Optional Professional Studies Mental Health Work	Instructor(s) Kemppainen Jaana, Niskanen Sirkka-Liisa
	Commissioned by Children`s Home Oiva
Date Spring 2011	Total Number of Pages and Appendices 46+1(8)
<p>This thesis was commissioned by Oiva, a children`s home located in Iisalmi. OIVA has six values, which emerge from the Child welfare Act, for example. One of these six values, namely innovativeness, directed this thesis. Innovativeness refers, among other things, to supporting children and young people in different situations of life and also their rehabilitation, the purpose of which is to enhance their own skills. Oiva has taken implemented innovativeness by developing different methods systematically.</p> <p>My thesis helped the Children`s home Oiva to develop a new approach to working with children and young people. The purpose of this thesis was find out, which motivational methods motivate children and young people to learn something new. The research subject was approached from the research and development perspective. The objective of this thesis was to compile for the commissioner a handbook which would motivate the work community to use motivational methods.</p> <p>This thesis is based on data collected from the database of Jyväskylä University and also through information retrieval at Kajaani University of Applied Sciences. The data was also searched for in the internet, and the Ratkes website proved to be meaningful. The material collected gave implications for the quality of information searched for. The content of this thesis and significance of the sources used for improvement of quality at Oiva were questioned throughout the data collection. The handbook for Oiva was compiled on the basis fo meaningful sources and theory. The illustrated eight-page handbook was made using the Microsoft Publisher program. The commissioner is authorized to let its cooperation partners use the product.</p> <p>This thesis provides an opportunity to further research. At a later stage the advantages and disadvantages of motivational methods could be explored in a given problem children and young people have. This would provide Oiva an opportunity to market its specialized competence.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	Motivation, reward, praise and encouragement
Deposited at	X Electronic library Theseus X Library of Kajaani University of Applied Sciences

ALKUSANAT

Hän saapui keskellä talven kovien pakkasten, kesäksi hänet hetkeksi syliini sain. Pieni tyttöni, enkeli ilman siipiä. Hänen silmistä näin ne ilot ja surut, hänen naurunsa jäi sydämeeni. Tuo tyttö, onnellinen. Hänen, enkelini avulla opin ja näin sen onnistumisen riemun, hän ohjasi minut motivoinnin saloihin. Kesän jälkeen saatoin tämän pienen enkelin luotani pois. Mennessään tielle tuntemattomaan, hän vei palan eletystä yhteisestä kesästä. Toivotan hyvää matkaa pieni tyttöni, enkelini. Siivettömänä olet maailmalla, mutta muista kaikkien vastoin käymisten jälkeen sinulla on jossakin päin maailmassa ihminen, joka sinua arvostaa ja hyväksyy sinut sellaisena minkälainen sinä olet. Tyttö onnellinen, Pekka Simonjoen laulun myötä nämä alkusanat on omistettu pienelle autistiselle kesälapselle.

Erilaiselle lapselle, kohtalon kuljettamalle enkelille. Jolla oli suuri halu oppia taitoja, jotta hän löytäisi elämästään paikan. Taidot opittuaan oli palkkion vuoro. Paikkaa ei löytynyt, ovet eivät auenneet ja siivettömänä enkelini joutui lähtemään opittujen taitojen kanssa kauas pois. Enkelini oppi näyttämään tunteitaan, hän oppi itkemään. Hän oppi taidoista aidoimman ja luonnollisimman eli itkemisen taidon. Taidon avulla hän kyynel silmin vilkutti sen viimeisen kerran. Turvallista matkaa tyttö onnellinen, toivotin matkaa paikkaan parempaan.

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 LASTEN KOTI OIVA	3
2.1 Kuntoutuskoti OIVA:n arvot ja keskeiset periaatteet	4
2.2 Lastensuojelulaki	7
3 MILTON.H.ERICKSONIN TERAPEUTTISET MENETELMÄT	9
3.1 Ratkaisukeskeiset toimintamallit	9
3.2 Lyhytterapia	11
3.3 Maslow tarvehierarkia	13
4 MOTIVAATIO LAPSEN AUTTAMISEN MENETELMÄNÄ	14
4.1 Palkkio	16
4.2 Kehuminen	19
4.3 Kannustaminen	21
5 OPINNÄYTETYÖN KEHITTÄMISTEHTÄVÄ	25
6 TUOTTEISTAMISPROSESSI	26
6.1 Kehittämistarve	27
6.2 Tuote	28
6.3 Testaus	29
6.4 Arviointi	30
7 POHDINTA	31
7.1 Luotettavuus	
7.2 Eettisyys	32
7.3 Asiantuntijuus ja ammatillinen kasvu	36
7.4 Jatkotutkimusaihe	40
LÄHTEET	41
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Millä tavoin erityislapsen saa oppimaan asioita, jotta hän selviää päivittäisissä toiminnoissa ja sosiaalisista tilanteista? Mitä keinoja vanhemmat tai hoitohenkilöt voivat käyttää, että opettaminen olisi luontevaa ja päästäisiin hyviin tuloksiin?

Nykyajan perheiden elämä on kiireistä työelämän ja harrastuksien vuoksi. Tästä syystä lapsi saattaa kokea turvattomuutta ja yksinäisyyttä. Koulu maailmassa on suuret vaatimukset ja lapsi joutuu käymään läpi tunteitaan. Lapsen ajatusmaailma saattaa järkkyyä ja hän voi kokea erilaisia pelkoja. Lapsen pelot ovatkin konkreettisia ja tilannesidonnaisia. (Laukkanen, Marttunen, Miettinen & Pietikäinen 2006, 66.) Siitä selviytymiseksi lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja läsnäoloa.

Usein aikuinen luulee, että lapsi selviää ongelmistaan yhtä hyvin kuin aikuinen. Noin 30 000 lapsella hajoaa vuosittain ydinperhe eron vuoksi, yhdeksän prosenttia peruskouluikäisistä joutuu kiusatuksi ja noin 6500 perheellä on taloudellisia vaikeuksia työttömyyden vuoksi. Vuosittain 1000 itsemurhan tehneellä suomalaisella on lapsia samoin kuin henkirikosten, liikenneonnettomuuden ja suuronnettomuuden uhrien omaisilla. Kaikki nämä lapset, jotka joutuvat kokemaan näitä kärsivät jossain elämänvaiheessa jonkinlaisista psyykkisistä ongelmista. Ne näyttäytyvät lapsen ongelmakäyttäytymisenä. Vanhemmat tuntevat silloin itsensä avuttomiksi ja syyllistävät itseään tai toisiaan. (Pojula 2008, 13; Furman, 2010.)

Lapsen kokemukset ja ongelmat tuovat hoitohenkilökunnalle haasteita. Kuinka ja millä menetelmillä voidaan lapsen kuntouttaminen tehdä, jotta lasta ei vahingoiteta lisää? Lapsi saat-
taa tuoda tunnettaan esille ei-toivotulla tavalla. Lapsi ilmaisee pahaa oloaan ongelmakäyttäytymisellä, mikä aiheuttaa haasteita henkilökunnalle. Ongelmakäyttäytymisen estämiseksi tarvitaankin motivoitunut hoitohenkilöstö. Myöhemmin hyviin tuloksiin päästään motivoituneen ja ammattitaitoisen henkilökunnan avulla. Pahoinvoiva lapsi oppii huomaamaan ongelmansa ja hän haluaa oppia pois ongelmastaan. Tähän tarvitaan lapsen motivointia, palkitsemista, kehumista ja kannustamista. Lyhyessä ajassa lapsi oppii uuden taidon ja hän saa elämänsä yhden itse opitun taidon lisää.

Lastenkoti Oiva on Iisalmelainen laitosluvalla toimiva lastenkoti. Lastenkoti on erikoistunut lasten psykiatriseen hoitoon ja kasvatukseen. Opinnäytetyöni on tuotteistettu opinnäytetyö, jonka kehittämistehtävänä oli kehittää Oivan käyttöön käsikirja motivointimenetelmistä. Käsikirjan ja teorian avulla tilaaja saa lisätietoa ratkaisukeskeisyydestä sekä Oivan työyhteisö saa uuden toimintamallin.

Tuotteen valmistukseen tarvitsin teoriapohjaisen prosessin. Avainsanoina käytin motivointia, palkkiota, kannustamista ja kehumista. Avainsanan valitsemiseen vaikuttivat keskeisimmät ratkaisukeskeisyyteen liittyvät motivointimenetelmät. Ratkaisukeskeisyyden ajatukseen pääsin muksuopin kautta, johon perehdyin työelämä jaksolla Lasten koti Oivassa syksyllä 2009. Aineiston tietoperustana käytin autismituntoutuksen asiantuntijaa Kyllikki Kerolaa. Erilaisten lähteiden etsiminen tuotti hankaluuksia, koska lähteiden saatavuus oli huonoa. Lähteitä löytyi yli kymmenen vuotta vanhoja, joista jouduin valitsemaan merkityksellisemmät. Lähteiden lukeminen vei paljon aikaa, koska suoranaisia lähteitä ei löytynyt. Ydinasiat jouduin poimimaan tekstien sisältä.

Opinnäytetyöni avulla olen kokenut ammatillista kasvua ja oman asiantuntijuuden vahvistamista ja arvostusta. Työelämässäni olen käyttänyt ratkaisukeskeisyyden ajatusta toimiessani autististen kanssa. Opinnäytetyöni avulla toiminta on saanut nyt teoriapohjan. Opinnäytetyöni avulla tulen hyödyntämään ratkaisukeskeisyyden osaamistani suuntautuessani mielen-terveystyöhön ja mahdollisesti tulevaisuudessa työskennellessäni lasten ja nuorten hoitotyössä.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla kuinka tuloksellista menetelmän käyttö on ollut ja mitä hyötyä tai haittaa tutkituista motivointimenetelmistä on ollut juuri tälle kohderyhmälle.

2 LASTEN KOTI OIVA

Työn tilaajana on Lasten Koti Oiva, josta myöhemmässä vaiheessa käytän nimeä Oiva. M. Huttusen (henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2010) mukaan Lasten Koti Oiva on laitosluvalla oleva lastenkoti, joka on perustettu Iisalmen Ohenmäkeen vuonna 2005 tyhjillään olleeseen puolustusvoimien rakennukseen. Rakennus on vuodelta 1966. Yrittäjinä on toiminut alusta alkaen Merja Ahonen, Elisa Karvonen ja Samuli Puruskainen. Merja Huttunen tuli neljänneksi yrittäjäksi yrityksen laajennuksen yhteydessä. Lastenkodin yhteydessä on erityisopettajan ja avustajan pitämä koulu, jota kutsutaan erityisjärjestelyksi.

Oiva on erikoistunut lasten psykiatriseen hoitoon ja kasvatukseen. Se on suunnattu 5-21 vuotiaille avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetuille tai huostaan otetuille lapsille ja nuorille. Lapsen sijoituksen alussa laaditaan yhdessä sosiaalitoimen, lapsen ja lapsen lähipiirin kanssa asiakassuunnitelma. Verkosto arvioi sitä kolmen kuukauden välein. Verkostoon kuuluvat sosiaalityöntekijä, koulu, perheneuvola, terveydenhuolto, terapeutit, vanhemmat sekä sijaisvanhemmat. Suunnitelmassa määritellään yksilölliset tavoitteet lapsen hoidolle. Lasten hoitoa ja kasvatusta ohjaavat sosiaalityön eettiset periaatteet. Tavoitteena on taata turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö lapselle ja auttaa kohti itsenäistä sekä vastuuntuntoista aikuisuutta. Lapsen kehityksen ja kasvun kannalta tärkeitä ovat pysyvät ihmissuhteet, pitkäjänteisyys kuntoutustavoitteiden saavuttamiseksi, ennakoitavuus sekä toistuvat päivä- ja viikkorytmit. (M. Huttunen, henkilökohtainen tiedonanto. 27.4.2010)

Sijoituksen tarkoituksena on kokonaisvaltainen muutos lapsen elämässä ja perheen tilanteessa. Tärkeä osa lapsen hoitoa on kuntoutuksellinen ja tavoitteellinen työote. Sijoituksen aikana arvioidaan lapsuuden ja nuoruusiän kehitysvaiheita ja niihin liittyviä ongelmakohtia sekä tuetaan normaalin- ja iänmukaisen kehityksen käynnistymisessä ja työstämisessä.

M. Huttusen mukaan (henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2010) Lapset tulevat sosiaalitoimen tai terveydenhuollontoimen kautta Oivaan. Lapset ovat Mikkelistä ja jopa Kajaanista saakka. Lähettävä kunta antaa maksusitoumuksen lapsen hoitoon. Markkinointi alueena on koko Suomi. Keskeisiä hoitomenetelmiä Oivassa ovat yksilöllinen hoito- ja kasvatuskohtaaminen, perhe- ja verkostotyö sekä erilaiset toiminnalliset, elämyspedagogiset ja terapeuttiset menetelmät.

Oivassa työskentelee moniammatillinen työryhmä. Yksikön johtajana toimii psykiatrinen sairaanhoitaja Merja Huttunen. Lasten Kodin johtajana ja sosiaalityöntekijänä toimii sosiaali-kasvattaja Juha Airaksinen, jonka tärkein tehtävä on varmistaa, että toiminta Oivassa on lastensuojelulain mukaista. Osastonvastaavana toimii sairaanhoitaja (psykiatrinen hoitotyö) Jouni Pennanen. Hän vastaa psykiatrisen hoitotyön ylläpidosta ja kehityksestä. Yksikön muut moni ammatillisen työryhmän jäsenet ovat lähihoitajia, sosionomeja ja psykiatriaan erikoistuneita sairaanhoitajia. (M. Huttunen, henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2010)

Olen ollut tässä kyseisessä yksikössä pienten lasten puolella työssä oppimisjaksolla kuusi viikkoa syksyllä 2009. Jaksolla kokeilin erääseen lapseen palkitsemismenetelmää hänen käyttäytymispulmiin.

2.1 Kuntoutuskoti Oiva Oy:n arvot ja keskeiset periaatteet

Oivan arvot on johdettu YK:n ihmisoikeuksien julistuksesta, YK:n lapsen oikeuksien yleis-sopimuksesta, Suomen lastensuojelulaista ja Oivan tavoitteesta tukea lasten ja nuorten hyvinvointia ja parantaa kasvuolosuhteita. Oivan arvot ovat nähtävillä laatukäsikirjassa ja ne ovat seuraavat:

1. Ihmisarvon kunnioitus ja oikeudenmukaisuus

Toimintaperiaatteena on asiakaslähtöisyys, integraatio sekä vuorovaikutus.

Asiakaslähtöisyyttä on Oivassa, kun nuori kohdataan arvokkaana ihmisenä ja luodaan sellainen työkalutuuuri, jossa otetaan huomioon yksilön arvot, vakaumukset ja tavat. Henkilökunta pitää salassa asiakkaan antamat luottamukselliset tiedot ja harkitsee milloin keskustelea asiak-

kaan asioista muiden kuntoutukseen osallistuvien kanssa. (J. Pennanen, henkilökohtainen tiedonanto 30.5.2010)

Integraatiolla eli eheyttämisellä ja eriyttämisen keinoilla (Ikonen & Virtanen 2001, 21). Oivassa nuoren kuntoutumisen tavoitteena on, että hän kykenee mahdollisimman itsenäisesti toimimaan yhteiskunnan jäsenenä. Kuntoutustarpeen määrittelee yksilöllisesti lapsen etniset vakaumukset, uskomukset sekä sosiaaliset ja psyykkiset taustatekijät.

Vuorovaikutus ja luottamus perustuvat avoimeen asiakassuhteeseen. Oivassa nuorta kuunnellaan ja pyritään eläytymään tämän tilanteeseen. Oivassa nuori oppii vuorovaikutustaitoja ryhmän tukemana järjestelemällä hänelle vuorovaikutustilanteita ja antamalla tukea.

2. Oikeus hyvään hoitoon ja kuntoutukseen

Toimintaperiaatteena on innovatiivisuus sekä opetuksellisuus.

Innovatiivisuus arkikielessä tarkoittaa uutta oivallusta tai ideaa. (Lipiäinen & Vesterinen 2009, 3.) Oivassa toteutetaan vastuullisesti ja suunnitelmallisesti uusia menetelmiä. Opinnäytetyöni avulla Oiva on kehittämässä työyhteisöönsä uuden toimintatavan. J. Pennanen mukaan (henkilökohtainen tiedonanto 30.5.2010) henkilökunnan tehtävänä on tukea asiakkaita erilaisissa elämäntilanteissa ja kuntouttaa heitä niin, että heidän *omat taitonsa ja voimavaransa kehittyisivät ja lisääntyisivät*, jolloin heidän elämänlaatunsa paranisi.

Opetuksellisuutta nuori saa Oivassa yksilöllisesti tai ryhmämuotoisesti tavoitteiden tukemiseksi. Opetustuokioissa käsitellään nuoruusikään, psyykkiseen sairastumiseen ja kuntoutukseen sekä eri kysymyksiin liittyviä asioita.

3. Ammattitaitoinen henkilökunta ja työn osaamisen kehittäminen

Toimintaperiaatteena on ammattitaitoinen henkilökunta. Oivassa työntekijävalinnat valmisteellaan huolella Oivan hoidon ja kuntoutuksen kokonaistarpeita ajatellen. Työhaastattelussa haastateltaville annetaan selkeä ja ymmärrettävä käsitys täytettävän toimen vaatimuksista, joita peilataan haastateltavan toiveisiin ja ammattivalmiuksiin. Työn laadusta vastaavat kaikki

työntekijät yhdessä. Ammattitaitoinen henkilökunta ohjaa ja tukee nuorta ammatillisiin jatko-suunnitelmiin. (J. Pennanen, henkilökohtainen tiedonanto 30.5.2010)

4. Työntekijöiden ja työyhteisöjen keskinäinen arvonto

Oivassa työntekijät pyrkivät tukemaan toinen toisiaan asiakkaan hoitoa koskevissa päätöksenteoissa, työssä jaksamisessa ja ammatillisessa kehittämisessä. Oivassa pyritään kunnioittamaan jokaisen ammattiryhmän osajia ja edustajia sekä pyritään avoimeen keskustelukulttuuriin. Pyrkiminen hyvään yhteistyöhön muiden asiakasta hoitavien tahojen ja muun verkoston kanssa kuuluvat myös Oivan arvoihin. (J. Pennanen, henkilökohtainen tiedonanto 30.5.2010)

5. Työhyvinvoinnin takaaminen ja edistäminen

Oivassa pyritään aktiivisesti kehittämään työtä niin, että työhön jää riittävästi kiireettömyyttä ja väljyyttä. Työterveydenhuollon kanssa toimitaan yhteistyössä työhyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja työntekijöillä on käytössä kattava työterveys- ja hammashuollon palvelut. Lisäksi Oivassa kannustetaan työssä kehittymistä, kouluttautumista ja liikuntaharrastuksen ylläpitämistä, sekä huomioon otetaan työntekijöiden toiveet työkykyä parantavista ehdotuksista. (Kuntoutuskoti Oiva, laatutyön käsikirja.2009.)

6. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen

Toimintaperiaatteena on osallisuus ja voimavarakeskeisyys.

Nuori on itse mukana kaikissa häntä koskevissa asioissa ja päätöksen teossa niiltä osin, kuin se on hänen kehitysvaiheensa ja kuntoutumistilanteensa kannalta mahdollista. Nuorta tuetaan kohti aikuisuutta. Itsemääräämisoikeutta rajoitetaan tapauksissa jolloin kyseeseen tulee *lastensuojelulakiin* ja *mielenterveyslakiin* perustuvat tekijät asiakkaan tai toisen henkilön terveydentilan tai turvallisuuden vaarantumisessa. (Kuntoutuskoti Oiva, laatutyön käsikirja.2009.)

Voimavarakeskeisessä ajattelussa nuori löytää, käyttää ja vahvistaa psyykkisiä voimavarojaan. Onnistuneet kokemukset vahvistavat voimavaroja. Opinnäytetyöni avulla Oivan henkilökunta tulee vahvistamaan nuorten onnistumisen kokemuksia.

2.2 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain 2010/88) mukaan lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.

Lastensuojelulain mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman tai huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten, kuin lapsenhuollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädetään. Tarkoituksena on turvata lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Narikka (2001) on määritellyt lastensuojelulainsäädännöstä lapsioikeuden periaatteet. Ensimmäisenä periaatteena on, että lapsen vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvästä hoidosta sekä päätöksenteosta. Toisena periaatteena on lapsen yksilöllisyys. Lapsilla on omia oikeuksia eikä vanhemmat voi käyttää rajatonta valtaa. Lasta ei saa kurittaa ruumiillisesti tai alistaa. Kolmas periaate on lapsen kuuleminen. Lasta on kuunneltava häntä koskevissa hallinnollisissa tai oikeudellisissa toimissa, lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Viimeisenä periaatteena on lapsen suojelu ja edun periaate. Lapsen etu tulee aina asettaa etusijalle kaikissa viranomaistoiminnoissa. Tähän periaatteeseen sisältyy lastensuojelulaki ja laki lapsen huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 76.)

Vuonna 1983 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa korostettiin, että lastensuojelun keskeinen tehtävä oli lasten ja nuorten kasvuolojen kehittäminen. Kasvatusneuvola muutti Iisalmissa nimensä tuolloin Ylä-Savon perheneuvolaksi. Nimen muuttaminen vaikutti myönteisesti.

Näin ollen perheiden omaehtoinen hoitoon hakeutuminen lisääntyi. Pääasiallisia hakeutumisen syitä olivat lapsen oppimis- ja puhevaikeudet, perhe- ja parisuhdeongelmat sekä lapsen ja nuoren tunneperäiset oireet. Kunnalla oli puute lastensuojelupaikoista ja niitä alettiinkin kehittää 1990-luvulla. (Luttinen 2006, 327-328.)

3. MILTON.H. ERICKSONIN TERAPEUTTISET MENETELMÄT

Ratkaisukeskeinen terapia on psykoterapian muoto. Psykoterapia on pitempiaikaista tukemista vuorovaikutuskeinoin psykoterapeutin kanssa. Vuorovaikutuksessa tarkastellaan potilaan perimmäisen minäkuvaa. Ratkaisukeskeisen terapian inspiraation lähteenä ovat Milton H. Ericksonin terapeutitiset menetelmät. Erickson syntyi 1901 Aurumissa ja hän kuoli 1980. Erickson oli Amerikkalainen lääkäri, psykiatri ja hypnotisti. Hypnotistiksi kutsutaan psykiatriaa, joka terapiahoitomuotona käyttää hypnoosia. Hypnoosi on ihmisen ajatuksen huumautumista, joka saa vuorostaan ihmisen puhumaan sivu suunsa. (Tähkä 1982, 169; Vilen, Lepämäki & Ekström 2002, 12.)

Ericksonilla oli eriskummallisia hoitomenetelmiä, esimerkiksi hän antoi kotitehtäviä, hoitotaapaamisella samaistui potilaan puheeseen tai lavasti potilaan tilanteita. (Haley 1997, 10-14.) Erickson käytti terapiaistunnoissaan kaikkia mahdollisia lähestymistapoja, jotta ihmiset pääsisivät irti lukkiutuneista tilanteistaan. Hän valitsi kulloinkin jokaiselle ihmiselle sopivan lähestymistavan. Erickson käytti lähestymistapana muun muassa käyttäytymisterapeutista työtettä. Työote keskittyi muuttamaan käyttäytymistä. Hän käytti myös psykodynaamisia ja kognitiivisia interventioita. Näillä interventio lähestymistavoilla hän ajatteli, että potilaalla on vietti sekä oppimiseen liittyvät halut. (Bertolino 1999, 25; Vilen ym. 2002, 81,106.)

Erickson toimi ratkaisukeskeisen menetelmän uranuurtajana ja menetelmällään hän korosti maalaisjärkeä ja luovuutta. Ericksonin mielestä potilailla itsellään oli ongelmiansa ratkaisu, mutta he eivät tieneet sitä. (Kemppinen 1995, 27.) Ratkaisukeskeinen terapia on muoto, jossa huomion kohteena ei ole ongelmat ja niiden syyt, vaan lapsen tavoitteet mitä hän haluaa saavuttaa. (Furman 2010, 17.)

3.1 Ratkaisukeskeinen toimintamalli

Ratkaisukeskeistä toimintamallia lastenpsykiatrian auttamismenetelmänä Suomeen on tuonut Ben Furman 1990 muksuopin kautta. Menetelmä on kokenut huiman suosion ja tällä hetkellä muksuoppi-koulutusta järjestetään ympäri maailman. Menetelmää käytetään kouluissa, perheneuvoloissa, lastensuojelulaitoksissa ja lastenpsykiatrisilla poliklinikoilla. (Furman 2010,

11.) Tämä terapiamuoto on alun perin lähtöisin 1980-luvulla USA:ssa perheterapian yhteydessä. (Ahola & Hirvihuhta 2002, 13).

Suomessa on ratkaisukeskeisyydestä oma verkkosivunsa. Sivun ylläpitäjänä on Ratkes-yhdistys. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyttä asiakastyöhön sekä ihmisten eriväliseen yhteistyöhön. Ratkes-yhdistys korostaa, että ratkaisukeskeisyyden työlle on omat arvoperustansa. Asiakslähtöisyydessä asiakkaalla on omat henkilökohtaiset tavoitteet oppia. Tavoitteet eivät ole toisten asettamia. Asiakas suunnittelee tulevaisuuden, miten hän voi saavuttaa opittavan asian. Hänen jo opittuja taitoja hyödynnetään voimavaralähtöisesti sekä menneisyyttä tarkastellaan voimavarana. Asiakkaan poikkeukset huomioidaan ja tutkitaan aikoja, jolloin vaikeudet olivat paremmin hallinnassa. Ratkaisukeskeisyydessä käytetään myönteisyyttä, huumoria, leikillisyyttä sekä luovuutta. Ratkaisukeskeisyys on myös salliva, jossa hyödynnetään erilaisia terapiamuotoja, tarinoita, kotitehtäviä, sovimuksia ja niin edelleen. Asiakkaan verkosto nähdään voimavarana, jossa tärkeänä osana on myönteinen palaute sekä oma halu oppia. (Ratkes ry. 2010.)

Ratkaisukeskeinen menetelmä on ongelman taidottomista ja taidottaminen tarvitsee motivaation oppia pois ongelmasta. Palkkiolla motivoidaan lasta. Jokainen meistä haluaa palkita itsensä jollakin tapaa, kun on onnistunut jossakin. Ihmisellä motivointi voittaa, kun pelko herää ja hänelle tulee tarve saada haluamaansa. Usein ihminen välttelee joutumasta tekemisiin pelon kanssa, mutta motivoimalla voittamaan pelkotilan hän pääsee pois pelostaan. (Furman 2002, 20; Furman 2010, 9-16.)

Ratkaisukeskeistä toimintamallia on kehittänyt Kyllikki Kerola autismikuntoutuksessa. Autismikuntoutusta annetaan autismin kirjoon kuuluville henkilöille. Autismi on keskushermoston kehityshäiriö. Nämä häiriöt on nähtävillä autistisella henkilöllä sosiaalisissa taidoissa, kommunikaatio pulmissa sekä aistiin liittyvissä ongelmissa. Autismikuntoutus on kasvatusta ja opetusta. Tämä perustuu hyvään yhteistyöhön perheen ja verkostossa työskentelevien henkilöiden kanssa. (Autismi- ja Aspergerliitto ry 2011; Kerola, Kujanpää & Timonen 2000,185.) Kerolan (2000) mukaan rangaistuksella ei saada aikaiseksi hyviä pitkäkestoisia tuloksia. Sen vuoksi autismikuntoutuksessa positiivinen vahvistaminen, palkkio ja virheestä sekä haasteesta oppiminen on tuonut parempia tuloksia. Outoihin käytösongelmiin on voitu vaikuttaa ja ongelmakäyttäytyminen on saatu vähenemään palkkio-teorialla. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2000, 89.) Ratkaisukeskeistä työotetta voidaan määritellä monella erilaisella

tavalla. Perinteisesti ratkaisukeskeisyyden katsotaan kuuluvan lyhytterapeuttisesti suuntautuvaan työotteeseen. (Vilen ym. 2002,123.)

3.2 Lyhytterapia

Lyhytterapia sisältää terapeutin tapaamista esimerkiksi 20 kertaa viikon välein. Siinä työskentely on tiivistä, joka asettaa vaatimuksia ja edellyttää kokemusta ja osaamista. Tavallisesti psykoterapiat ovat pitkiä ja kestävät vuosia. Lyhytterapian etuina on taloudellisuus ja riippuvuuden välttäminen. (Lepola, Koponen, Leinonen, Joukoma, Isohanhi & Hakola 2002, 268.)

Lyhytterapiassa puhutaan pulmasta eikä ongelmasta. Ongelma sanan käyttöä ei korosteta, vaan ennemmin keskitytään siihen mikä on hyvää tai toimivaa. Lyhytterapian tarkoituksena on etsiä ratkaisuja ja asettaa tavoitteita. Lyhytterapialla vastataan erilaisiin käyttäytymisen pulmiin. Tavoitteiden asettelu saattaa olla vaikeaa, mutta se on tärkein osa onnistumiselle. (Kemppinen 1995, 27-28.)

Ajatellaan, että käyttäytyminen on ihmisen näkyvää toimintaa. Käyttäytyminen rinnastetaan sääntöjen noudattamiseen, toisten ihmisen huomioimiseen sekä toimintamalleihin. Jos näissä on näkyvää erilaista toimintaa, se luokitellaan heti käyttäytymisongelmaksi. Ajattelemme, että ongelma onkin taidon opettelussa? Osaammeko ajatella, että lapsi ei ole opetellut jotakin sääntöä ja siksi ei osaa olla kunnolla? Autismikuntoutuksessa ongelma ajatellaan puutteena, joka korjataan opettelemalla. (Kerola 2007, 12.)

Käyttäytymisongelman syynä saattaa olla myös jonkin taidon puute tai ongelma. Lapsella saattaa olla ääniyliherkkyyttä, jota esiintyy esimerkiksi autistisilla henkilöillä. Ääniyliherkkä ihminen kuulee joitakin ääniä voimakkaampana ja se aiheuttaa ongelmia käyttäytymiseen ja oppimiseen. Ongelmakäyttäytymisen kohtaamisessa ja sitä arvioidessa pitäisikin koko työryhmässä pohtia seuraavia asioita: Mitä ongelmakäyttäytyminen tarkoittaa juuri tämän lapsen kohdalla? Kenen läsnäolon aikana, missä tilanteessa, miten ja milloin sitä esiintyy? Mitkä fyysiset, ympäristön tekijät tai opitut tekijät siihen vaikuttavat? Tietääkö ja tunnistaako lapsi tekevänsä väärin? Voidaanko ei-toivottu käyttäytyminen sammuttaa jättämällä huomiotta? Voidaanko vaikuttaa ongelmakäyttäytymisen syy-tekijöihin? (Kerola, Kujanpää & Timonen 2000, 79, 89-92.)

Psykoanalyttisen teorian mukaan 5-12 vuoden ikää kutsutaan latenssivaiheeksi. Syynä teoriaan on lapsen viettienergia, joka on normaalisti tasapainossa persoonallisuuden muiden voimien kanssa ja joka kanavoituu palvelemaan rakentavasti kehitystä, kasvua ja oppimista. Tämän ikäisen persoonallisuuden kehityksen tärkeimpinä saavutuksina on aloitekyky ja taitavuus. (Räsänen, Moilanen, Tamminen & Almgvist 2000, 31.)

Amerikkalainen nuorisopsykologi E.H. Erikson on luokitellut lapsuusiän identiteettiä seuraavasti. Alle vuoden ikäinen kokee luottamuksen ja epäluottamuksen eron kriisinä. 2-3-vuotiaan lapsen kehityskriisiin kuuluu itsenäisyyden, häpeän ja epäilyn kokeminen. 4-5-vuotiaalla lapsella on asiaan perehtyminen, joka aiheuttaa syyllisyyttä. Viidestä vuodesta eteenpäin kehityskriisi on ahkeruus vastaan alemmuudentunne. Tunne liittyy kouluun, jossa vastuunottaminen kasvaa. (Kempainen 1995, 95.)

Latenssivaiheessa lapsella saattaa ilmetä haastavaa käyttäytymistä. Terminä haastava käyttäytyminen on uusi. Ennen on puhuttu kylähullusta, pahatapaisuudesta, tylsämielisestä, hermoheikosta, poikkeavasta tai epänormaalista. Koulumaailmassa haastavasti käyttäytyvää lasta kutsutaan muun muassa ongelmakäyttäytyjäksi, häirikökökäyttäytyjäksi, häiriköksi tai sopeutumattomaksi. Lapsen haastavakäyttäytyminen ja käyttäytymisongelma-sanan nykysuomen käsikirja määrittelee seuraavasti: käyttäytymisongelma suhteessa ympäröivän kulttuurin käyttäytymismalleihin. (Kerola 2007, 13.)

Kerolan (2007) mukaan autismituntoutuksessa haastavankäyttäytymisen ongelmiin on vastattu erilaisilla terapia muodoilla, kuntoutusjaksoilla, lääkähoidolla ja kasvatuksellisilla toimenpiteillä. Kasvatuksellisiin toimenpiteisiin kuuluvat esimerkiksi rajoittaminen, myötäeläminen, holding, rajat ja tilat. Holdingilla tarkoitetaan hoidollista kiinnipitoa. Furman (2002) on myös todennut, että lapsen identiteetin kehittämiseksi tarvitaan positiivisempi hoitomuoto. Latenssivaiheen lapsella, jolla on jo takana vaikeita kokemuksia ja heikko itsetunto, sekä luottamus aikuiseen on saattanut mennä. Lapsi tarvitsee tietoihin pohjautuvan menetelmän, jonka avulla hän pystyy ja oppii näkemään ongelmansa sekä kuuntelemaan itseään realistisesti. Vahvistamalla ja harjoittelemalla erilaisia taitoja lapsi vastaa omaan ongelmaansa, ja lapsi on itse osallistunut aktiivisesti oman ongelman ratkomiseen. (Furman 2002, 17; Kerola, 2007, 7-8.) Opinnäytetyössäni ratkaisukeskeinen toimintamalli pohjautuu Maslow'n tarvehierarkiaan.

3.3 Maslow'n tarvehierarkia

Maslow'n tarvehierarkian jäävuori-mallissa tarpeiden arvojärjestys perustuu oletuksiin. (Härkönen, Rannisto & Risteli 2003). Motivoinnin tarvehierarkiassa ihminen on kasvuhakuinen ja hänen tavoitteena on ylin tarvehierarkkinen taso. Korkeimman tason tarve voidaan tyydyttää usealla eri tavalla. Tyydytetty tarve ei enää motivoi, koska on saavutettu tyytyväisyys. Tarve jää tyydyttämättä, jonka seurauksena on tyytymättömyys. Tarpeet muodostavat arvoasteikon, jossa alin taso tulee olla tyydytetty, jotta ylimmän tason tarve korostuu. Ihmisellä on myös uinuvia tarpeita. Hän ei saata tunnistaa näitä tarpeita. Jäävuori-mallin huipussa ihminen on saavuttanut motivaation, joka on motiivien tulos. (Mustonen 2009, 9-10.)

Tarpeet ovat Maslow'n mukaan tärkeysjärjestyksessä seuraavanlaisesti. Alempana fysiologiset tarpeet, joita ovat nälkä ja jano. Askeleen ylempänä ovat turvallisuuden tarpeet, joka sisältää turvaa ja suojaa. Tätä seuraa sosiaaliset tarpeet, johon kuuluu kuuluminen ryhmään ja rakkaus. Toiseksi ylimpänä portaikossa on arvostuksen tarpeet, jossa tarkastellaan itsensä arvoistamista, hyväksyntää ja asemaa. Portaikossa ylimpänä on itsensä toteuttamiseen liittyvät tarpeet, itsensä kehittäminen ja luovuus. (Härkönen, Rannisto & Risteli 2003.)

4 MOTIVAATIO LAPSEN AUTTAMISEN MENETELMÄNÄ

Ratkaisukeskeisyyden arvoihin kuuluvaan tavoitelähtöisyyteen tarvitaan oma halua oppia. Jotta oppiminen saadaan kohti tavoitetta, tarvitaan oppijan motivointia. Opinnäytetyössäni olen etsinyt teoriapohjaan nojaten kolme erilaista motivoinnin keinoa. Motivointikeinojen toteuttamiseksi on tarpeellista tutkia mitä on motivaatio?

Kasvatustieteessä motivaatiota on käsitelty seuraavasti. Motivaatioteoria pohjautuu kahteen eri teoriaan, jotka ovat tarve- ja prosessiteoriat. Tarveteorioita eli sisältöteorioita on useita, joista kuuluisimpana on Maslow'n tarvehierarkia, Herzbergin motivaatio- ja hygieniateoria sekä McClellandin suoriutumismotivaatioteoria. Tarpeet määrittävät sisäisen epätasapainon tilaksi, joka saa vuorostaan ihmisen toimimaan tasapainon saavuttamiseksi. Prosessiteoriassa ihmiset tulkitsevat ja havaitsevat tilanteita yksilöllisesti, ja heille muodostuu erilaisia odotuksia näiden pohjalta. Prosessiteoriat kuvailevat näitä yksilöllisiä eroja reagoinnissa ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin. (Jaakkola & Juutinen 2009, 5–14.)

Sisäinen motivaatio on virittämistä opetettavaan tilaan ilman palkkiota. Tutkijat ovat luokitelleet sisäistä motivointia tilaksi, jossa oppija on utelias. Uteliaana ja tiedonjanoisena hänelle tulee kiinnostus oppia uutta. Tutkijan Zuckermanin (1994) mukaan utelias etsii elämyksiä ja vaihtelua sekä on tietoinen fyysisistä, sosiaalisista, taloudellisista ja oikeudellisista riskeistä. Sisäisen motivoinnin ja kiinnostuksen saamiseksi yksilö ei odota palkkiota tai ei koe, että joku olisi pakottanut hänet kohti tavoitetta. Koulumaailmassa oppijalla on sisäinen motivaatio, kun hänelle annetaan mahdollisuus vaikuttaa, mitä hän haluaa oppia. Tällaisella menetelmällä on myös riskinsä. Lapsi tai nuori saattaa valita kaikkein helpoimpia oppimistehtäviä. Eri tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että opiskelussa vaatimattomatkin oppimistehtävät vaikuttavat myönteisesti oppimismotivaatioon. Uusimpien tutkimusten mukaan (Ryan & Deci, 2000) sisäinen motivointi lähtee laskuun kahdeksanteen kouluvuoteen mennessä. Tutkijoiden Murphyn & Alexanderin (2000) mukaan tämä muutos näkyy jo kolmannen ja kuudennen luokan välillä. (Kansanen & Uusikylä 2002, 25–31.)

Ulkoinen motivaatio on ulkoisen vaatimuksen täyttämistä tai palkkion saavuttamista. Tutkijoiden Ryanin & Decinin (2000) mukaan ulkoisesti motivoituneen yksilön käyttäytyminen ei liity mielenkiintoon vaan haluun matkia muita. Tutkimusten mukaan oppilaat, joilla on tur-

valliset suhteet opettajiin ja vanhempiin sisäistävät paremmin ulkoisia motiiveja. Oppilaat joilla on turvattomuutta kokevat, että heistä ei aidosti välitetä. Lapsi ja nuori tarvitsevat oppimiseen pätevyyden tunnetta, jotta mielenkiinto säilyisi ja tapahtuisi edistymistä. Eri tutkijoiden johtopäätöksistä on todettu, että jos lapselta tai nuorelta vaaditaan sellaista toimintaa johon heillä ei ole valmiuksia, tai he eivät hallitse osaamistaan, ei voi olla kuin alkeelliset ulkoiset motivoinnin muodot. Ne ovat palkkio tai uhka. (Kansanen & Uusikylä 2002, 31-37.)

Kasvatus- ja opetusammattihenkilöt sekä vanhemmat puhuvat usein lapsen tai nuoren motiivoinnin puutteesta. Lapsi ei jaksa olla motivoitunut, jolloin kysymyksessä saattaa olla syynä henkinen, fyysinen tai sosiaalinen tila. Näitä tiloja kutsutaan hyvinvoinnin tarpeeksi, joita ihmisen on saavutettava vrt. Maslow'n tarvehierarkia. Lapselta tai nuorelta saattaa uupua myös tavoitteellisuus, heiltä uupuu päämäärä mihin he pyrkivät. He tarvitsevat innostajan ja ihmisen, joka itse innostuu aidosti tukien. (Kempainen 1997, 25-26.) Motivaatio on hyvin monisyinen ilmiö, eikä sen tutkiminen ole helppoa. Ihminen ei yleensä tunnista käyttäytymisen syitä. Motivaatio käsitettä on psykologiassa käytetty selittämään yksilön käyttäytymisen viritymistä, suuntautumista sekä ylläpitoa. (Hakkarainen 1991, 25.)

Asperger (AS) on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö, joka aiheuttaa ongelmia ympäristön hallinnassa ja asioiden merkityksessä. Hyvätasoinen autistinen on autismi kirjoon kuuluva henkilö, joka ei esimerkiksi osaa tarkastella käyttäytymistään. Heillä on ongelmia ymmärtää käyttäytyvänsä väärin, ja heillä on paljon sosiaalisia pulmia. Sosiaalistaitojen opetteluun he tarvitsevat motivoivan opetustavan. Pääperiaatteena on suunnitelman mukainen toteutus kohti tavoitetta, motivoidaan oppimaan sosiaalisia taitoja, ja taidon opittua palkitaan. Jäähyillä tai rangaistuksilla AS tai hyvätasoista autistista ei saada oppimaan. Rangaistus saattaa olla hänelle palkkio, esimerkiksi huonosta käytöksestä poistetaan omaan huoneeseen. (Autismi- ja Aspergerliitto 2010; Ozonoff, Dawson & McPartland 2009, 130-170.)

Sosiaalistaitojen opettelu on lapselle tärkeää. Hyvätasoiselle autistiselle ja AS- lapselle tämä opettelu on vaikeaa. He eivät käytä vastavuoroista kehonkieltä, heidän katsekontakti on rajoittunutta ja heillä on puutteita asettua muiden asemaan. Sosiaalistaitojen ja tunneilmaisujen opettelu onkin vanhemmille haasteellinen tehtävä, eivätkä he selviä siitä ilman ammatti-ihmisten apua. Terapeutit, esimerkiksi toimintaterapeutit ja opettajat opettavat näitä taitoja systemaattisesti kohti realistista tavoitetta. Edistyminen tapahtuu askeleittain ja lapsi

tai nuori motivoidaan oppimaan taitoja. Pelkkä motivointi ei riitä autistiselle ja AS henkilölle, jokainen saavutus tarvitsee palkkion. (Ozonoff ym. 2009, 167-173.)

Motivoinnin psykologiassa korostetaan lapsen ja nuoren kanssa työskentelevää henkilöä ottamaan vastuuta kognitiivisen ja humanistisen opetusmallin mukaisesta toiminnasta. Kognitiivinen opetusmalli on omatoimisuuteen kannustavaa ja humanistisessa opetusmallissa korostetaan ihmisen kokonaisvaltaisuutta ja painotetaan itseohjautumiseen. Näiden opetusmallien mukainen toiminta ohjaa lapsen tai nuoren omaa uskoa ratkaista pulmansa. Myönteinen muutos lapsen ja nuoren elämässä vaikuttaa lumipallovyöryn tavoin. Vuoren päältä lähtenyt pallo kasvaa enemmän kohti myönteisyyttä. (Kemppinen 1995, 22; Laajalahti 2008, 11-12.)

1.1 Palkkio

Palkitseminen on monelle lapselle ja nuorelle sopivin motivoinnin keino. Yhtään aikaisempia tutkittuja tietoa ei ole, joka osoittaisi, että palkitsemisella ei saataisi tuloksia. Palkitsemiseen liittyviä asioita eri ammattiryhmissä on kuitenkin eri tutkijat aikaisemmin tutkinut. Seuraavaksi olen etsinyt missä ammattiryhmissä ja missä kuntoutusmuodoissa on käytetty palkitsemista. Käsittelen myös palkitsemisen merkitystä tyttöjen ja poikien välillä. Palkitsemisen muotoja on kaksi erilaista, ulkoinen ja sisäinen palkkio.

Autismikuntoutuksessa on käytetty sanktion tilasta palkkiota. Tavoitteena on haastavasta käyttäytymisestä pois oppiminen. (Kerola & Sipilä 2007, 43). Palkkiot ovat yksilöllisiä, esimerkiksi kehuminen, halaaminen, musiikin kuuntelu, hieronta, karkki, mehu tai ihan mikä vaan mikä palkitsee. Jossain kehitysvaiheessa hyvinä kannustimina ovat raha, tarrat, helmet tai muut kerättävät esineet. (Kerola ym. 2000, 115.)

Vanhemmat sekä lasten- ja nuorten kanssa työskentelevät pohtivat usein kuinka palkitaan oikein. Palkitsemista ei pohdi ainoastaan autististen lasten vanhemmat vaan kaikki henkilöt. Palkitseminen perustuu lapsen ja aikuisen yhteiseen sopimukseen. Palkitsemisteoriassa korostuu luottamus ja systemaattisuus. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2000, 117-118.) Palkkiota miettiessä onkin taitolaji harkita onko palkkio oikeanlainen.

Lapsi voi olla myös kunnianhaluinen ja palkkio menettää merkityksensä. Esimerkkinä lapsella oli motivaation puute osallistua jalkapalloturnaukseen. Mummo oli luvannut yhdestä maalista kaksikymmentä euroa. Lapsi laskeskeli, että turnaus kestää viisi päivää ja hänellä on mahdollisuus tienata satoja euroja. Raha tässä tilanteessa ei ollut oikeanlainen palkkio, koska lapsi ei pelannut syöttelypeliä, vaan rahan toivossa teki maalit itse. Palkkiota miettiessä on myös tehtävä tarkka suunnitelma, jotta se ei menettäisi merkitystään. Samoin on yksilöllisesti mietittävä, millainen palkkio kenenkin kohdalla on oikeanlainen. Autistiselle aikuiselle riittää palkkioksi, että esimerkiksi saa katsella junia. (Kerola & Sipilä 2007, 43).

Palkitsemisella voidaan tukea epävarmaa lasta uusiin yrityksiin, mutta riittävät haasteet kannustavat paremmin kohti tavoitetta. Lapsi ymmärtää, että päämäärän kohteena ei ole palkkio vaan tavoite, joka hänen pitää saavuttaa saadakseen palkkio. Motivointi voidaan saada alas lapsilla, jotka omaavat suuret itseluottamustavat tai lapsilla, joilla on pelko epäonnistumisesta. Heillä uupuu tällöin halu yrittää, koska uskovat etteivät tule koskaan saamaan palkkiota. (Kangas 2003, 42-43.)

Eri tutkijat ovat kuvailleet sisäisiä ja ulkoisia palkkioita seuraavasti. Saleh ja Grygierin mukaan sisäinen palkkio liittyy työn sisältöön esimerkiksi onnistumisen kokemukseen ja ulkoinen palkkio on näiden tutkijoiden mukaan johdateltavissa työympäristöstä, esimerkiksi tunnustus. Tutkija Decin mukaan sisäiset palkitsemiset ovat yksilön itsensä välittämiä, kun taas ulkoinen palkitseminen on hänen mukaan organisaation välittämiä. Slocumin mukaan sisäinen palkkio tyydyttää ylimpiä tarpeita kuten kehittämistarvetta ja ulkoinen palkitseminen tyydyttää alimman asteen tarpeita esimerkiksi turvallisuudentunnetta, ravintoa tai yhteenkuuluvuutta. Tutkija Wernimontin käsitettä käytetään paljon lasten ja nuorten kanssa. Hänen mukaan sisäiset palkitsemiset ovat subjektiivisia ja ilmaisevat tunteita. Ulkoiset palkitsemiset ovat hänen mukaansa objektiivisia, jotka esiintyvät esineiden tai tapahtumien muodossa. (Kangas 2003, 44.)

Hyvätasoisien autistisen tai AS- lapsen vanhemmat valittavat lastensa kiinnostuksen puutetta esimerkiksi henkilökohtaisesta hygieniastaan huolehtimisesta. Lapsen mielenkiintoa johonkin asiaan voidaan pitää hyvänä palkkiona, jotta lapsi saadaan kiinnostumaan epämurkavista asioista, esimerkiksi hampaanpesusta. Lapsen kanssa voidaan tehdä erilaisia kannustavia sopimuksia. Vanhemmat tietävät yleensä lapsensa mielenkiinnon kohteen, esimerkiksi suosikkivideon katsominen. Autistiselle niin kuin kenelle tahansa ylivilkkaalle lapselle ja nuorelle on-

kin pienet porkkanat heti toiminnan jälkeen tehokkaita. Palkkioiden tulee olla realistisia ja säännöllisiä. Monien onnistuneiden tulosten jälkeen ylivilkas lapsi tai nuori oppii ja ei muistakaan, että hänen täytyy saada palkkio. (Ozonoff ym. 2009, 115-116.)

Koulumaailmassa on joskus pakko motivoida lasta alkuun sisäisellä palkkiolla. Sisäinen palkkio ei tarkoita aina jotakin ostettua lahjaa. Esimerkiksi lapsi ei jaksanut istua pitkiä aikoja tunnilla paikoillaan. Lapsi häiritsi opetusta pomppimalla ylös pulpetistaan välillä kynää teroittamassa ja välillä kävi vessassa. Opettaja leikkeli lapsen kanssa opetettavaan aiheeseen liittyviä kuvia purkkiin. Kun lapsi ei jaksanut istua paikoillaan, hän sai kaivella purkista kuvia ja liimata niitä vihkoonsa. Näin palkintona olivat kuvat, mutta myös itse tekeminen. Oppilaan toimiminen tunnin aikana sallittiin. Tällä tavalla hänelle kehittyi oppimistaitoa ja kiinnostusta aiheeseen. Erityislapset tarvitsevat paljon kannustamista. (Kangas 2003, 45.)

Tutkittua tietoa palkitsemisteoriasta ei löydy Suomesta. Motivoinnin menetelmistä on käännetty suomenkielelle yksi käsikirja. Käsikirjan tekijänä on Englantilainen Elizabeth Hartley-Brewer. Tämän käsikirjan mukaan useat vanhemmat kuitenkin yrittävät palkkioilla lahjoa esimerkiksi poikiaan pitämään huolta huoneensa siisteydestä.

Tämän käsikirjan mukaan houkuttimet ja lahjukset saattavat toimia hyvin oikein käytettyinä, mutta varsinkin poikien kohdalla niitä on käytettävä varoen. Tarrat ja leimat auttavat kärsimättömiä poikia näkemään edistymistään. Vilkkaita ja impulsiivisia poikia tarrat voivat auttaa hillitsemään haluja, mutta jopa viisivuotias osaa heittäytyä nenäkkääksi. He alkavat väitellä tuliko esimerkiksi tavoite saavutettua ja montako tarraa saa. Houkutin on menettänyt merkityksensä, koska tavoite on aikuisen toivoma lopputulos. Pojat kokevatkin, että vanhemmat eivät luota heidän kykyihin ilman lahjuksia. Palkitsemisella ei ole koettu olevan ikärajaa, tärkeintä on ottaa huomioon lapsen taso, persoonallisuus ja lapsen oma tavoite oppia ja löytää puutteensa. (a: Hartley-Brewer 2006, 85-86.)

Käsikirjan tekijän mielestä tyttöjen kohdalla tarrat auttavat kärsimättömiä pikkutyttöjä näkemään päämääränsä, mutta ne saattavat myös korostaa liikakiltteyttä. Tyttöjen kohdalla menetelmä saattaa kääntyä päälailleen ja tytöt voivat ottaa valtaa takaisin. Esimerkiksi jos syömiseen liittyy pulmia, on uhkarohkeaa tarjota tytölle palkkiota, sillä pulma on saattanut alkaa syömiseen puuttumisesta ja lisätoimet siirtävät pulmaa syvemmälle. (b: Hartley-Brewer 2005, 84-85.)

Käsikirjasta ilmenee, että pojat sekä tytöt kokevat aikuisen läsnäolon parempana palkkiona, kuin lahjonnan. Lapsen kanssa yhdessä vietetty aika rohkaisee häntä aidosti, ja hän antaa sille arvostusta. Psykologia teoriassa on käsitelty ulkoisen palkinnon kuten rahan, lelun, vaatteiden ja sisäisen palkinnon esimerkiksi myönteisten ajatuksien eroa. Poikien kannattaa antaa itse osallistua palkkion tai kannustimen valintaan. Pojille onkin tärkeä tunne, että hän on itse päättänyt ja hän voi kokea olevansa kuningas. (a&b: Hartley-Brewer 2006, 90-94.)

Palkkiot voivat tuottaa myös pettymyksiä, pojat sekä tytöt voivat kieltäytyä vastaanottamasta niitä. He voivat jättää tavoitteen toteuttamatta, jos he kokevat päämäärän olevan liian kaukana. Silloin palkkioista kannattaa luopua kokonaan, eikä tilalle kannata keksiä jotain uutta palkitsevaa. Varsinkin pojat saattavat näyttää, että he eivät tarvitse palkkiota. He kapinoivat itsensä määräämisoikeutta vastaan. On myös mahdollista, että he ovat kasvaneet lapsenkengistä kohti vastuullisuutta ja kokevat palkkion turhana. (a&b: Hartley-Brewer 2006, 94-95.) Jos koetaan, että palkkio ei ole sopiva motivointimenetelmä lapselle tai nuorelle, vaihtoehtoiseksi menetelmäksi voisi ammattihenkilöstö tai vanhemmat miettiä kehumista.

4.2 Kehuminen

Palkitseminen voi tehdä käänteisen reaktion. Näin voi olla myös kehumisen kanssa. Kuvitellaan, että pieni poika saa paljon myönteistä palautetta ja kehuja asiasta kuin asiasta. Poika saa vahvistusta omille kyvyilleen ja suurenmoiselle persoonallisuudelleen. Hänelle kehittyy perusluottamus, hänestä tulee yritteliäs ja vahva. Asialla saattaa olla huonotkin vaikutukset, sillä pojasta saattaa tulla ylivarma, päättäväinen ja liian itsevarma lapsi. (Skodvin 2004, 54.)

Asialla on eri merkitys kehutaanko lapsen suoritusta vai lasta itseään. Henkilö joka ei tunne lasta voi kehua esimerkiksi lapsen laulutaitoa. Kehuja joka tuntee lapsen, pystyy tekemään merkityksellisen kehumisen. Kehuja ottaa silloin huomioon lapsen historian ja on tietoinen mitä ponnisteluja lapsi on joutunut tekemään, jotta on ansainnut kehumisen. Lapsi ei tuolloin saa kehuja pelkästään yksittäisestä suorituksestaan, vaan aikaisemmista yrityksistä ja pitkäjänteisyydestä. (Vehkalahti 2007,116.)

Lapsen kehumisessa on vältettävä täydellisyydentavoittelun vaarat. Tytöt ovat tähän alttiimpia. He hakevat pyrkimyksellään hyväksyntää. Hyväksynnän saamiseksi heille saattaa tulla

syömishäiriöitä tai he alkavat vahingoittaa itseään. Lapset, jotka itse pyrkivät korkealle omilla suorituksillaan menestyvät terveellä ja tasapainoisella tavalla. He hyväksyvät erehdyksensä ja epäonnistumisensa. Nämä lapset ponnistelevat itsensä tähden ja heidän vanhemmat eivät arvostele suoritusta. Vanhemmat saattavat pitää lapsensa suoritustaan itselleen tärkeänä. Isät hakevat lapsensa menestystä omanaan. Pojat saattavat hakea isän hyväksyntää jolloin pyrkivät liian korkeaan menestykseen tai heille tulee suorituspaineita. (A: Hartley-Brewer 2005, 108-109.)

Pojat ovat mies janoisia. 7-10-vuotiaat pojat hakeutuvat aikuisen miehen lähelle ja janoavat hyväksyntää sekä arvostusta. Poika, joka on kasvanut ilman aikuisen miehen roolia antaa arvoa vieraankin miehen kannustukselle. Tässä iässä liitytäänkin erilaisiin urheiluseuroihin. Äidin asema saattaa jäädä taka-alalle, kun poika kokee miehisyyden hallinnan opetteluun tärkeämpänä esimerkiksi joukkueen valmentajana. Fiksu äiti hyväksyy tämän antamalla pojalleen tilaa. Pojalle tulee miehisyyden tunne, kun hän saa kehua mieheltä. (Cacciotore & Koiso-Kanttila 2008, 106-109.)

Koulumaailmassa opettajan kehuminen korostuu. Pojat ottavat negatiivisen palautteen itseensä ja kokevat alemmuutta. Heidän itsetunnolleen tarvitaan myönteistä palautetta, kannustamista sekä kehumista. Jatkuva alisuoriutumisen tunne ja palautteet opettajilta että vanhemmilta tuovat lisää kapinaa koulunkäyntiä kohtaan. Opettajilla niin kuin vanhemmillä onkin taitolajina kehua ja alleviivata osaaminen. Kehumisella saadaan isompikin poika näyttämään parhaansa, sillä juuri pojilla on näyttämisenhalu mitä he osaavat. (Cacciotore & Koiso-Kanttila 2008, 119-122.)

Tytöt nauttivat aikuisten miellyttämisestä ja heistä on mukava saada julkista tunnustusta. Hyvän suorituksen saamiseksi tytöt heittäytyvät herkästi hankalaksi. Kateus saa vallan ja päämäärään pääsemiseksi tytöt käyttäytyvät toisiaan syrjivästi tai aliarvioiden toisten suorituksia. Menestyvät tytöt vakuuttavat usein, että onnistuminen oli sattumankauppaa, eikä omaa ansiota. Usko itseän antaa tytöille energiaa. Itseluottamus kasvaa, kun hän tietää itse olevansa kyykyssä. Tytöt tarvitsevatkin paljon asioiden selittämistä ja yksityiskohtaista palautetta. Tytöt kokevat aliarvioinnin tunnetta, jos vanhemmat varsinkin isät kritisoivat suoritusta. (B: Hartley-Brewer 2005, 10-11.)

Kehuminen saatetaan kokea myös vieraana. On lapsia, jotka eivät ole koskaan saaneet kehuja, jolloin ensimmäisenä kertana he kokevat asian enemmän negatiivisena. Lapsen sielunelämän särkymisen myötä hän kantaa vaita, johon hän on kerännyt kielteiset palautteet ja kokemukset. Kehumisen saatuaan hän ei osaa ottaa sitä vastaan. Tämän kaltainen lapsi tarvitsee itsetuntoon motivoitua. (Niemi 2008, 123-124.) Näiden lasten kohdalla voitaisiinkin miettiä kehumisen sijaan motivointimenetelmäksi kannustamista.

4.3 Kannustaminen

Kannustamisessakin on otettava huomioon erilaisia asioita. Kulttuurimme kannustaa voittamaan. Junnujen kilpailutulokset ovat nähtävillä urheilupalstoilla. Isät vertailevat kahvitauoilla lastensa kilpailusuorituksiaan. Lasten toiminnot pisteytetään ja piirretään käyrälle neuvoloista alkaen, joka jatkuu kouluvuodesta armeijaan. Tämä kilpailukeskeisyys on kiihtyvä oravanpyörä, eikä lasten vertailu kaavoissa tai suorituksissa pitemmän päälle kannusta lasta itseään. (Kempainen 1995, 63-64.)

Varhaisnuoruudessa keho ja mieli alkavat muuttua, jolloin nuoret janoavat positiivista palautetta. He hakevat kehuja esimerkiksi omilla piirustuksillaan. Tytöt käyttävät usein kiertoilmaisua esimerkiksi ”tästä tuli ihan huono, eikö niin?” ja pojat hakevat palautteet suoraan esimerkiksi ”mä tein tosi hyvän maalin, valmentajakin kehu.” Varhaisnuori lapsi joka ei saa kehuja ja kannustusta suorituksestaan kokee saamattomuuden tunteen, ja yrittää aggressiolla saada aikaiseksi huomiota. (Cacciotore 2010, 127.)

Lapsi tarvitsee kannustukseen tukiverkoston. Vanhemman rooli korostuu tässä asiassa. Äidin tai muun huoltajan on oltava varuillaan, että ei ole liian ylihuolehtiva lasta kohtaan. Lapsen kehitys tarvitsee aikuisen aitoa läsnäoloa ja välittämistä. Molemmien puoleinen luottamussuhde luo turvaa ja auttaa selviytymään vaikeissakin tilanteissa. Lapsen saavutettua aikuisen luottamus, hän oppii avoimuuteen ja rehellisyyteen. Jos luottamusta ei saavuteta, silloin ei auta palkitsemiset tai kehumiset. Luottamus on saavutettava rehellisin keinoin ja lapsen ei tarvitse käyttää epärehellisyyttä tai ongelmakäytöstä sen saamiseksi. (Cacciotore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 156–159; Kempainen 1997, 82.)

Ohjaajalla kuten nuorisotyöntekijällä, opettajalla, lastenkodin työntekijällä niin kuin urheiluvallmentajallakin on kasvatusoikeus vanhempien lisäksi. Näiltä ohjaajilta edellytetään kommunikatio- ja neuvottelutaitoja, ihmissuhdetaitoja, empatiaa ja keskustelutaitoja. Ohjaajan persoonallisuutena vaalitaan aitoutta, ymmärtävää myötuntoa ja kohteliaisuutta. Ohjaajan, joka pysyy olemaan lapsen ja nuoren kanssa oma itsensä on helpompi saavuttaa luottamussuhde. Eri ammatti-ihmisillä on poikkeavia menetelmiä lähestyä nuorta. Työskentelytavat ovat esimerkiksi erilaisia psykiatrilla, joka rajaa tarkoituksella käyttäytymismetodiansa. Nuorisotyöntekijällä on vuorostaan nuoreen kaverisuhde. (Kempainen 1997, 82-88.)

Luottamuksen saavuttamiseksi vanhempien kuuntelemisen taito korostuu. Nykyaajan työelämästä johtuvat paineet ja stressit vähentävät yhteisiä aikoja perheiltä. Lapsi ei kykene kertomaan asioita suoraan, vaan hän tarvitsee aikaa sen kertomiselle. Olisi hyvä kuunnella lasta juuri silloin, kun hänellä on asiaa. Vanhemmat kieltäytyvät liian usein kuuntelemasta lastaan, jolloin lapsi saattaa tehdä ratkaisunsa itsenäisesti tai miettimällä asiaa koulussa. Koulussa asia saattaa näkyä käyttäytymisongelmana. Näin noidankehä on valmis, ja sen katkaiseminen saattaa vaatia paljon enemmän aikuiselta aikaa. (Cacciotore ym. 2008, 55-58.)

Lasten ja nuorten kanssa työskenteleviltä vaaditaan asiantuntemusta, kun suoritusvaatimukset ja – paineet aiheuttavat voimakkaita tunnepurkauksia. Vaikeissakin tilanteissa on kyettävä säilyttämään lapsen ja nuoren luottamus. He arvostavat aitoutta ja maalaisjärjellä toimivia aikuisia, jotka ovat saaneet omalla persoonallaan luottamussuhteen aikaiseksi. Näiden aikuisten kannustamisella on lasten ja nuorten mielestä enemmän painoarvoa. (Kempainen 1997, 82-84.)

Nykyaajan yhteisössä on paljon lapsia, jotka ovat kokeneet traumaattisia kokemuksia. Lapset ovat saattaneet hakea hyväksyntää väkivallan pelossa, ja heitä on kannustettu väärillä keinoilla kuten esimerkiksi uhkailulla. Lapsi on kokenut uhkailun alaisena, että hänen on oltava täydellinen vanhemmilleen. Jatkuva onnistumisen pakko tuo lapselle ongelmia, jotka saattavat esiintyä esimerkiksi syömishäiriöinä tai erilaisina pelkoina. Lapselle kehittyneet pelkotilat ovatkin todellisia ja tilannesidonnaisia. (Cacciotore ym. 2008, 102-104.)

Pelkotilan voittamiseksi tarvitaan ammattihenkilöstön osaamista. Näiden kaltoin kohdeltujen lasten kanssa työskentelyssä on tiedettävä kuinka lasta lähestytään, jotta päästään toivottuun lopputulokseen. Lapsi heittäytyy trauman jälkeen puhumattomaksi, jolloin esimer-

kiksi piirtämisen tai leikin avulla lapsi kertoo kuinka hän haluaa, että häntä lähestytään. Traumaterapiassa pyydetään lasta esimerkiksi piirtämään oma kuva. Lapsi piirtää itsensä ihmisenä tai eläimenä pienenä jonkin taakse. Tällä tavalla lapsi viestittää vieraalle aikuiselle, että hän haluaa lähestyttävän varovasti. Traumatisoitunut lapsi voi piirtää itsensä myös pelottavana oliona, jolla hän haluaa viestittää olevan sankari joka kestää kaiken. Traumaterapia on terapiamuoto, jossa keskustelun ja toiminnan avulla saadaan lapsi puhumaan kokemuksestaan. (Gil 2009, 17-18; Traumaterapiakeskus 2011.)

Kun lapsen lähestyminen on onnistunut oikein, päästään kannustamalla voittamaan hänen pelkotilansa. Trauman kokeneen lapsen kohdalla kannustamisessa käytetään traumaterapian muotona leikkiterapiaa. Tämän terapiamuodon avulla lapsi leikin yhteydessä työstää tunteitaan ja kokemuksiaan. Lapsen kanssa leikissä käytetään mallittamista ja asteittain altistamista traumaan johtuneeseen tilanteeseen. Lapsen kannustaminen leikkiin on tärkeää hoidon onnistumisen kannalta. (Gil 2009, 122-123.; Sario 2004, 7.)

Kaikki lasten kokemat pelot eivät johdu traumasta. Lapsella voi olla uskomuksia, jotka aiheuttavat pelkoa. Psykiatrian erikoislääkäri Ben Furman on teoksessaan perhosia vatsassa kuvaillut neljätoista portaisen asteikon, jolla pääsee pois peloistaan. Tämän portaikon läpiviemiseksi tarvitaan kannustaja, joka kulkee rinnalla kohti päämäärää. Ylimmän portaan saavutettua ja pelon voitettua kannustaja palkitaan. (Furman 2002, 167-175.)

Pelkotila voi lapsella liittyä myös koulussa käymiseen. Pelko, jännitys sekä ahdistus estävät oppimista. Nämä tunteet tuottavat fysiologisia tarpeita ja lapsesta tulee hyökkäävä niin sanottu hankala oppilas. Fysiologiset tarpeet menevät myös pelkotilassa Maslow'n tarvehierarkian mukaisesti. Kouluun liittymisessä pelkotilassa lapsi on tässä hierarkiassa toisella portaalla, ja hänen tarpeensa on hyväksyntä ja arvostus. Opettajan lähestymistapana järjestys tai kuri tuo lisää lapsessa fysiologisia tarpeita. Pelon voittamiseksi lapsi käyttäytyy hyökkääväenä. Oppija tarvitseekin kannustamista ja huomioimista positiivisella tavalla, jolloin hän ei käytä liikaa energiaa epäonnistumisen pelkoon ja tällä tavalla häiritse opiskelua. Lapsen ja opettajan vuorovaikutus sekä luottamus pelon voittamiselle tarvitsevat kannustamista ja rohkaisua. Tahdon avulla lapsi haluaa oppia, sillä lapsi haluaa kilpailla. (Härkönen, Rannisto & Risteli 2003; Kivi 2000, 40-55.)

Luovuus, huumori ja spontaanisuus tuovat uusia tapoja tilanteisiin, jossa kiusalliset tilanteet ovat nähtävissä. Vanhempia pitäisi kannustaa luopumaan tuloksettomista keinoista ja ajattelemaan lapsen tai nuoren oppimista esimerkiksi haastavista käyttäytymisen tavoista rajoja rikkomalla. Nuorten ratkaisukeskeisessä terapiassa lapsen luovuuden huomioiminen ja psykiatrian huumorin avulla saadaan tuloksia aikaiseksi. Liikemaailmassa on jo alettu puhua rajojen rikkomisesta, joka tarkoittaa kaavoista irtautumista. Sama ajatusmaailma voi olla hyväksi myös psykoterapiassa. Vanhempien, opettajien ja kaikkien lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammatti-ihmisten pitäisikin toimia spontaanisti, kannustaen luovuuteen, käyttäen huumoria ja murtamaan samanlaiset toistuvat kuviot. (Bertolino 1999, 108-109.)

5. OPINNÄYTETYÖN KEHITTÄMISTEHTÄVÄ

Opinnäytetyöni on tuotteistettu opinnäytetyö, jonka tavoitteena on kehittää Lasten Koti Oivan käyttöön käsikirja motivoinnin menetelmistä. Tuotteistettu opinnäytetyö muistuttaa teorialähtöistä prosessia. Teoria tiedonhaku lähteenä olen käyttänyt Internetiä, kirjaston tietokantoja sekä kirjastosta löytyneitä teoksia.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää mitkä motivaatiomenetelmät motivoivat lasta ja nuorta oppimaan uutta. Lähestyn aihetta tutkimus- ja kehittämisenäkökulman avulla.

Tavoitteenani on laatia käsikirja tilaajan työyhteisölle ja sen avulla saada heidät kokeilemaan menetelmää ja samalla saan itse uutta tietoa menetelmästä.

Tutkimustehtävänä on selvittää:

1. Millä motivoinnin keinoilla saa lapsen ja nuoren oppimaan uutta?

6 TUOTTEISTAMISPROSESSI

Opinnäytetyöni noudattaa tuotteistetun prosessin kaavaa. Tuotteistaminen alkoi tarpeen arvioinnista. Tuotteistamisprosessiin kuuluu asiakkaan tarpeen arviointi, millaisia palveluja asiakkaalle halutaan tuottaa ja mitkä ovat resurssit. (Peipponen & Soinninen 1999, 8.) Toimeksianto tuli Lasten Koti Oivalle omasta ehdotuksestani. Toimeksiantosopimus tehtiin 13.1.2010. Liite 1. Kokeilin menetelmää työssä oppimisjaksolla. Ehdotin kyseiseen paikkaan, että haluaisivatko he aiheesta opinnäytetyön. Aihe oli heistä kiinnostava ja halusivatkin lisää tietoa menetelmästä. Ensiksi rajasin aiheen ja mietin tavoitetta ja tarkoitusta. Toimeksiantajan tavoitteena oli, että he saisivat uuden tutkitun menetelmän käyttöön. He halusivat menetelmästä käsikirjan eli tuotteen. Tämän tuotteen avulla he voisivat jakaa tietoutta yhteistyökumppaneille. Heidän tarkoituksena uuden menetelmän käytäntöön saatuaan oli lasten kuntoutukseen liittyvien tekijöiden parantaminen.

Tuotteen määritelmänä on asiakkaalle tarkoitettu tavara tai palvelu. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tuote on asiakkaan saamaa palvelua, palvelukokonaisuus tai toimenpide. Tuotteelle asetetaan erilaisia vaatimuksia kuten asiakaslähtöisyys, ennustettavuus tai mielekkyys. Asiakaslähtöisellä tuotteella tarkoitetaan sitä, että toiminnan tuloksena syntyvän tuotteen tarve on asiakkaan tarve. Asiakkaan tarpeena voi olla sairaus tai ongelma. Opinnäytetyöni tuote on asiakaslähtöinen, koska tuotteella ja sen sisällöllä saadaan ratkaisuja asiakkaan ongelmiin. Hoidon ennustettavuudella tarkoitetaan sitä, että tuotteen määrittelyssä tulee arvioida kuinka aikaa vievä tuotteen käyttöön otto on. (Peipponen & Soinninen 1999, 10.)

Aiheanalyysi vaiheessa aiheen rajausta ei vielä tapahtunut, koska kirjallisuuden ja materiaalien löytäminen tuotti hankaluuksia. Aiheen rajausta onnistui vasta, kun pääsin kokoamaan mistä aiheesta ja lähteistä löytyy luotettavaa kirjallisuutta. Rajausta helpotti, kun mietin omaa tarkoitustani ja tavoitetta opinnäytetyössäni. Oma tarkoitukseni oli saada itsellä jo käytössä olevaan menetelmään tietoperustaa ja tavoitteena oli syventyä tähän menetelmään.

Kirjallisuuteen perehtyminen oli paljon aikaa vievää sekä aiheena motivaatio on laaja käsite. Olikin lainattava paljon erilaisia kirjallisuuksia ja tarkoin mietittävä mistä löytyy oikeata tietoa aiheeseen. Kaikkia lähteitä ei pystynyt ajan vuoksi lukemaan kannesta kanteen. Takakannen tiedon ja sisältöluettelon avulla pystyinkin hahmottamaan onko juuri tässä kirjallisuudessa arvokasta tietoa.

Tietoperustana on selkeä teoreettinen näkökulma ilmiöön. Motivointia on tutkittu paljon autismikuntoutuksen menetelmänä. Tietoperustani pohjautuu nähtyyn ja koettuun motiivoinnin menetelmiin oman työelämän kautta autismikuntoutuksessa. Soveltaen tätä tietoutta ja syventyen aiheeseen kirjallisuuden avulla vahvistin omaa tietouttani asiasta.

Opinnäytetyöni on kehittämistehtävä. Annan yksikölle asiantuntijuutta ja olen osana kehittämässä heille uutta työ kulttuuria. Asiantuntijuutta ei yleensä kutsuta tuotteeksi, mutta opinnäytetyöni ohessa valmistuu tilaajalle tuote. Palvelun erikoisosaaminen tekee tuotteesta asiantuntijanpalvelun. Tuotteen avulla voin näin tuoda esille asiantuntijuuttani. Erikoisosaaminen liittyy tavallisesti asiakkaan ongelmaratkaisuun ja on tietotyötä. Erikoisosaamisen pohjana on tieto, taito sekä luovuus. (Lehtinen & Niinimäki 2005, 9.)

Opinnäytetyöni avulla olen OIVA:n organisaatiossa mukana kehittämisverkostossa. Verkoston ja työntekijöiden välinen vuorovaikutus, tiedon ja osaamisen jakaminen yhteiseen päämäärään asiakkaan eduksi ovat edellytyksiä organisaation oppimiselle. Verkostokäsitteenä verkostokehittäminen muodostaa tietyn asian kehittämistä ja tässä verkostossa voidaan pysyä pysyvästi tai vierailla asiantuntijana. Kehittämisverkoston ominaisuutena on uudistuksellisuus ja moni ammatillisuus. (Mäkisalo 2004, 135-136.) Opinnäytetyöni ja tuotteen avulla olen voinut käyttää hyväksi moni ammatillisuutta sekä tuoda esille erikoisosaamista autismikuntoutuksessa.

6.1 Kehittämistarve

Kuten olen aikaisemmin tuonut esille, kehittämistarve lähti liikkeelle oman kokemuksen, koetun havainnoinnin ja tilaajan tarpeesta. Kehittämistarve Oivalle on tarpeellinen lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kuntoutuksen ennustettavuuden vuoksi. Työyhteisö Lasten Koti Oivassa uuden menetelmän avulla pääsee uusille urille. Kehittämisen kannalta on tärkeää vaikka itse kukin suhtautuu uuden oppimiseen ja itsensä kehittämiseen. Ihmiset ymmärtävät muutokset eri tavoin. Suhtautuminen heijastuu heidän asemastaan organisaatiossa sekä käsitys muutoksen luonteesta. Epävarmuus tuo vastarintaa. Työyhteisö, jolla on vahva identiteetti, toimintakyky sekä kommunikoiva työ kulttuuri ovat valmiita tekemään muutoksia. (Seppänen- Järvelä & Vataja 2009, 35-38.)

Työyhteisön kehittämisen luullaan olevan täydennys- tai lisäkoulutusta. Uudenlainen suuntaus on, että kehittäminen on työyhteisön ja organisaation päivittäistoimintaa, jota kaikki haluavat kehittää ja muuttaa yhdessä. Yhteiset kehittämispäivät ovat tärkeitä uusien suuntausten kehittämiseksi tarkoitettuja päiviä. Kehittämisidean tuojana voi olla jo aikaisemmin opittu asiantuntijuus ja osaaminen, joka halutaan opettaa koko työyhteisön käyttöön ja toimintataivaksi. Tällä tavoin koko työyhteisö saa tietoa uudesta kehitettävästä asiasta ja pääsevät yhdessä oppimaan asiaa. Jokainen työntekijä kehittyy hyväksi asiantuntijaksi oppimisen jälkeen. Tätä kutsutaan voimaantumiseksi. Liisa Kuokkanen (2003) on väitöskirjassaan todennut, että voimaantunut hoitotyöntekijä on osaava ja kritiikkiä sietävä. Hänellä on hyvät vuorovaikutus- ja ongelmaratkaisutaidot, hänellä on halu vaikuttaa hyvään työilmapiiriin ja haluaa pyrkiä toimimaan yhteiseen päämäärän hyväksi. (Mäkisalo 2004, 39-41; Seppänen- Järvelä & Vataja 2009, 40-44.)

6.2 Tuote

Opinnäytetyöni teoria osuudesta olen koonnut Oivan käyttöön oppaan, jonka olen nimennyt käsikirjaksi. Liite 2 (8). Käsikirjan ja oppaan määrittelylle ei ole saatavilla määrittelyjä. Olen kuitenkin itse tulkinnut oppaan määrittelyksi jo oikeaksi todettu ja käytössä oleva tieto, jota on ollut saatavilla aikaisemmin. Olen määritellyt käsikirjan sisällöksi kerättyjä teorioita eri näkökulmasta. Käsikirjan tarkoituksena on, että työntilaaaja Lasten Koti Oivan johtaja Merja Huttunen tuo tämän avulla uuden menetelmän käyttöön työryhmälle ja vie käytäntöön. Tuote sisältää sähköisen käsikirjan, jonka tilaaja voi painattaa jatko käyttöön. Tilaaja on antanut tähän tarkoitukseen muistitikun. Malli käsikirja tulostetaan opinnäytetyön ja tuotteen esittämisen jälkeen yksikön koneella.

Käsikirja on suunniteltu opinnäytetyön sisältöjen ja teorioiden perusteella. Käsikirjan sisältöinä ovat seuraavat lapsen ja nuoren auttamismenetelmät: motivoiminen, palkitseminen, kehuminen ja kannustaminen. Nämä kyseiset auttamismenetelmät olivat hakusanoja opinnäytetyönsuunnitelmasta alkaen. Auttamismenetelmien valintaan on myös vaikuttanut luotettavien teorioiden saatavuus, opinnäytetyöni keskeiset sisällöt sekä ratkaisukeskeinen ajattelu.

Auttamismenetelmät olen käsikirjassani aukaissut kunkin kohdalla eri paino arvoin. Lähtökohtana oli tiedon merkityksellisyys kaikille lapsen ja nuoren kanssa työskenteleville kasvat- ja ammattihenkilöstölle sekä vanhemmille. Merkityksellisyyden olen arvioinut lapsilähtöisen ajattelun mukaisesti eli mitä olisi kyseisten ammattihenkilöstön tiedettävä jos esimerkiksi halutaan kehua traumatisoitunutta lasta.

Käsikirjassa on myös esitelty työn tilaaja eli Lasten Koti Oivan yksikkö vastuuhenkilöineen sekä yksikön toimintaperiaatteet. Yksikön esittelyllä on merkityksensä, koska tuote on samalla yksikön esittely mainos. Oivan arvot ja toimintaperiaatteet ohjasivat koko opinnäytetyön prosessia ja tuotteen valmistusta. Oivan arvot ovat tärkeä näkyä tuotteessa, koska ne ohjaavat Oivan toimintaa. Oivan toiminta perustuu lastensuojelulakiin, joten tämänkin olen sisältänyt käsikirjaan. Lopuksi olen käsitellyt käsikirjassa opinnäytetyöni prosessia sekä luotettavuuden lisäämiseksi käsikirjassa on lista tärkeimmistä lähteistä.

Käsikirja on tehty Microsoft Publisher ohjelmalla, käyttäen valmista irrallista elipsi pohjaa. Pohjan valintaan on vaikuttanut se, että halusin käsikirjasta näyttävyyttä ja mielenkiinnon herättämistä. Käsikirja sisältää kuvia ja piirustuksia. Elipsi pohja antoi mahdollisuuden muokata kuvia sopivannäköiseksi. Kuvat käsikirjassa on Oivasta, jonka käyttöoikeiden on antanut työntilaaaja sekä omista lapsistani. Omasta lapsesta otettujen kuvien käyttöön ei tarvitse erillistä lupaa. Piirustukset ovat tehneet 12-vuotias tyttöni ja ulkopuolisina piirtäjinä ovat toimineet esimieheni 12- ja 14-vuotiaat tyttöt. Halusin käyttää käsikirjassa mahdollisimman paljon lasten piirustuksia lapsilähtöisyyden vuoksi. Käsikirja on tehty kahden sivun näkymällä A4 pystysuuntaisesti. Käsikirja on kahdeksansivuinen. Sivun määrään ovat vaikuttaneet tilaajan kustannuksen arviointi ja luettavuus. Olen ajatellut, että käsikirjan on oltava helppo lukuinen ja sopivan pituinen, jotta siihen heräisi mielenkiinto.

6.3 Testaus

Käsikirjan ja opinnäytetyön tulen esittämään valmiina työyhteisön tiimipalaverissa. Esittämisen ajankohdaksi on suunniteltu tilaajan kanssa helmikuu 2011 opinnäytetyön esityksen jälkeen. Ajankohdan valintaan on vaikuttanut opinnäytetyön lopullinen valmistus. Työryhmä sisäistää mallia. He käyvät mallia läpi henkilöstöpalaverissa kaksi kertaa kuukaudessa sekä työyhteisön kehittämispäivänä he läpikäyvät toteuttamista. Tämä tapahtuu helmikuusta toukokuuhun 2011 saakka. Työntilaaaja vie lopullisen menetelmän käytäntöön, kun työyhteisö on

sisäistänyt mallin kesäkuussa 2011. He sopivat henkilöstöpalaverissa mallin käyttöönoton, mallia käytetään kaikille sopiville sekä tarvitseville lapsille ja nuorille. Työntilaaajan kanssa on yhdessä mietitty, että uuden menetelmän käyttöönotto ja sen arviointi tarvitsee pidemmän tavoitteellisuuden. Tämän vuoksi olemme tulleet yhdessä siihen päätökseen, että tuotetta ei testata opinnäytetyönprojektin aikana, vaan se tapahtuu valmistumisen jälkeen. Tuotetta on lukenut ulkopuoliset henkilöt, jotka eivät työskentele lasten ja nuorten parissa. He ovat antaneet omat kommenttinsa arvioiden muun muassa ulkonäköä, helppolukuisuutta sekä tarpeellisen tiedon saantia. Tällä tiedolla on ollut merkityksensä, koska tuotteen käyttäjänä voivat olla myös vanhemmat.

6.3 Arviointi

Mallia arvioidaan käyttöönoton jälkeen sähköisessä Hilkka asiakastietojärjestelmässä. Tämä sähköinen tietojärjestelmä on käytössä Oivassa. Arvioinnin ja seurannan helpottamiseksi työntilaaaja on miettinyt voiko Hilkkaan tehdä oman otsikon, johon voisi suoraan kirjoittaa menetelmän testauksesta ja kannattavuudesta. Työntilaaaja ilmoittaa seurannan tuloksesta ja toteutuksesta opinnäytetyöntekijälle joulukuuhun 2011 mennessä. Tilaaajalla on tavoitteena, että menetelmä on vuoden koekäytössä ja sen jälkeen seurantamalli on jo olemassa, ja toimintamalli on muuttunut normaaliksi toiminnaksi työyhteisössä.

Uuden mallin käyttöönottamisella on myös hyvät kasvumahdollisuudet. OIVA voi tätä uutta mallia käyttää markkinoinnissa. Asiantuntijapalveluorganisaatiossa on tarjolla kaksi strategiaa kilpailun saavuttamiseksi; osaamiseen ja sen hyödyttämiseen pohjautuva ylivertaisuus sekä hinta. (Lehtinen & Niinimäki 2005, 24.)

Opinnäytetyöntekijänä kannattavuuden arvioinnin jälkeen minulla on mahdollisuus hyödyntää tietoa ammatillisessa kasvussa ja erikoisosaamisessa. Arviointi on tämän vuoksi minulle merkityksellinen ja sillä on suuri painoarvo työskennellessäni lasten ja nuorten parissa. Arvioinnilla on suuri mahdollisuus vaikuttaa jatkotutkimusaiheeseen.

7 POHDINTA

7.1 Luotettavuus

Luotettavuuden parantamiseksi opinnäytetyössäni olen etsinyt lähteitä, joissa motivointi menetelmät olivat oikeaksi vahvistettuja. Lähteet olivat pääsääntöisesti alle kymmenen vuotta vanhoja. Lähteenä käytin kirjoja, opinnäytetöitä ja Internetiä. Merkityksellisimmät lähteet kuitenkin olivat vanhempia. Motivointia auttamismenetelmänä on vahvistanut Kyllikki Kerola autismikuntoutuksessa. Psykiatrian erikoislääkäri Ben Furmaniin pohjautuvat kurssit ja materiaalit lisäävät myös luotettavuutta. Osallistuin Iisalmessa Yliopiston järjestämään muksooppi-ratkaisun avaimet lasten ongelmiin luennolle. Luento oli 11.11.2010. Luennoitsijana toimi lasten ja nuorisopsykiatrian erikoislääkäri, psykoterapeutti Saija Roine ja psykologi Juha Siira. Luentoosallistuminen maksoi kuusi euroa, jonka kustansin itse.

Luennolla keskustelin Juha Siiran kanssa opinnäytetyöstäni ja sen tuotteesta. Hänen mukaansa olen opinnäytetyössäni oikeilla jalan jäljillä, eikä aikaisemmin ole tehty vastaavanlaista pakettia. Hänen mielestään opinnäytetyöni ei ole ainoastaan tilaajalle tärkeä, vaan kaikille lasten ja nuorten kanssa työskenteleville. Tämän avulla ihmiset ymmärtävät ratkaisukeskeisen ajattelutavan. Keskustelin Siiran kanssa myös Milton H. Ericksonin menetelmästä ja siihen liittyvien teorioiden saamisesta. Tulimme yhdessä siihen tulokseen, että hänen menetelmätavastaan ei löydy uudempia lähteitä. Menetelmät ovat sisältyneet ratkaisukeskeisyyden ajatteluun, jossa viitataan Ericksoniin. Todennäköisesti kirjastojen arkistoinnin kautta olisi löytynyt Ericksonista vanhempia lähteitä.

Opinnäytetyöni on aineistolähtöinen. Mielenterveyshäiriön sairaanhoitajana minun on pystyttävä käyttämään erilaisia tiedonkeruumenetelmiä ja tekemään niistä luotettavia johtopäätöksiä sekä hoidon tarpeen arviointia. (Kristoffersen, Nortvedet & Skaug 2006, 210–211). Teoriapohjaan perustuva tiedonkeruu on sairaanhoitajan ammatillisuutta kasvattava ja taito perehtyä uuteen. Aineistoja olen kerännyt Jyväskylän yliopiston tietokannasta sekä Kajaanin ammattikorkeakoulun tiedonhaulla. Kävin kaksi kertaa tiedonhaku ohjauksessa, jossa yhdessä yritimme etsiä luotettavia lähteitä. Suomenkielisiä lähteitä ei löytynyt riittävästi, ajan puutteen vuoksi jouduin hylkäämään vieraskieliset lähteet.

Suomessa on saatavilla laajoja tietokantoja, jotka ovat syntyneet viranomaistyönä tai ammatimaisen tilastonikkaroinnin tuloksina. Näitä laajoja tietokantoja on käytössä muun muassa Kelalla, tilastokeskuksella, väestörekisterikeskuksella tai työvoimaviranomaisilla. Aineistot ovat maksullisia, jopa kymmenistä euroista tuhansiin euroihin. Lastensuojeluviranomaismateriaalin käyttö on luvanvaraista. Luvan saamisen ehtona on, että opinnäytetyö julistetaan salaiseksi tietyksi ajanjaksoksi. (Hakala 2004, 112-114.)

Tämän salaiseksi julistamisen vuoksi oikean merkityksellisen aineiston kerääminen olikin hankalaa. Yritin tilata PrettyLib- kirjastotietojärjestelmän kautta opinnäytetöitä ja muita lähteitä. Teorialähteet joita olisin halunnut, eivät olleet lainattavissa, eikä opinnäytetöitä saanut tulostusversiona. Merkitykselliset opinnäytetyöt olisi pitänyt käydä lukemassa paikan päällä Helsingissä. Tämä ei kuitenkaan ollut minulle mahdollista ajan puutteen vuoksi. Tiedonhaku oli näin ollen keskitettävä helpommin saatavuuteen. Suurimman lähdeluettelon antoi Ratkennettisivusto. Tällä sivulla oli luettelo ratkaisukeskeisestä kirjallisuudesta suomeksi.

Aineistojen perusteella jouduin puntaroimaan tavoittelevan tiedon laatua. Laadulla tarkoitetaan työyhteisön laatukriteerien täyttämistä ja laatukäsikirjan mukaista toimintaa. Jouduin miettimään onko opinnäytetyöni sisältö ja siinä käytettävät lähteet Oivalle merkityksellisiä laadun parantamiselle. Otin vastuun aineistoa hankkiessa niiden oikeudellisuudesta. Oivan laatukriteerit ohjasivat minun opinnäytetyöprosessia.

7.2 Eettisyys

Sairaanhoitajan hoitotyön osaamisvaatimuksessa eettistä osaamista on, että sairaanhoitajan toiminta on ihmisoikeuden mukaista ja eettistä. Työskennellessään hän osaa noudattaa potilaita koskevia lainsäädäntöjä ja vastaa potilaan oikeuksista. Hoitotyöntekijä vastaa omasta ammatillisesta kehitymisestä sekä tuntee vastuun hoitotyön kehittäjänä. Eettisesti ajatellen jokainen hoitotyöntekijän toimintaan liittyvät keskustelut voisi tarkastella juridisesti eli eettiset keskustelut voisivat alkaa siitä mihin laki lopettaa. Eettiset keskustelut pitäisi syntyä itsestään yhteisössä, jonka tarkoituksena on hakea ymmärrystä ja itseohjautuvuutta. Nämä keskustelut eivät synny palkkion toivosta tai rangaistuksen pelosta vaan hoitotyöntekijän omasta halusta. (Väisänen 2004, 23-24,68.)

Hoitotyön perusperiaatteena ovat kokonaishoito, yksilöllisyys, omatoimisuus, terveyskeskeisyys, turvallisuus sekä jatkuvuus. Hoitotyön periaatteet ovat johdateltavissa arvoista. Arvot taas ohjaavat ihmisen toimintaa ja valintaa joko tiedostaen tai tiedostamatta. (Väisänen 2004, 22-25.) Seuraavaksi peilaan hoitotyön eettisiä arvoja opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyössäni jouduin eettisyyttä tarkastelemaan osittain potilaslähtöisten periaatteiden mukaisesti. Tässä tarkastelutavassa minun on muun muassa huomioitava hoitohenkilöstö. (Kristoffersen ym. 2006, 187–188.) Eettisyyttä on tässä tapauksessa se, että uuden menetelmän tuomisen kautta herätän keskustelua hoitohenkilöstön välillä ja keskustelulla on vaikutavuutta hoidon linjaukseen.

Eettisessä hoitamisen taidossa merkityslähtöisyys on osa eettistä toimintaa. Tämä ilmaisee ihmisen toiminnassa arvoja ja asenteita sekä jo olemassa olevaa hoitamisen tapaa. Tässä eettisyyden kohdassa hoitohenkilö tarkastelee teoriaosaamistaan ja peilaa sitä toimintatapaansa. Korkea ammattimoraali sekä oman ammattiosaamisen arvostaminen ovat seurausta arvoista ja asenteista. (a: Haho 2009, 42.) Eettinen hoitamisen taito edellyttää myönteistä asennoitumista ja itsensä kehittämistä.

Tietoisuus eettisestä osaamisesta viittaa tietoon, tahtoon, havaitsemiseen ja harkitsemiseen. Ammatillisella tiedolla on vahva merkitys hoitotyössä. Jokainen tapa toimia pohjautuu johonkin tutkittuun tietoon. Ihmisellä on oltava oma tahto toimia tiedon mukaisesti. Eettisyyttä on mietittävä, jos esimerkiksi yksittäinen toimintaohje tai periaate on menettänyt merkityksensä ymmärrettävyyden tai soveltamattomuuden takia. (a: Haho 2009, 43.) Sosiaali- sekä terveydenhuoltoaloilla tehdään paljon yksittäisiä toimintalinjauksia asiakaskohtaisesti, mutta käytäntöön viemisen linjaus on hidasta tai puutteellista.

Tieto ammatillisesta osaamisesta vaikuttaa hyötyyn ja tehokkuuteen. Tarkoituksena on toimia niin, että odotettavissa on suurempi hyöty suhteessa haittoihin. Terveystieteidenhuollossakin valittavan usein hyödyn arviointia käytetään punnittaessa taloudellisuuteen. Tehokkuutta taas vuorostaan tarkastellaan tavalla, jossa hyöty on mahdollisemman suuri. Tehokkuuteen vaikuttavana tekijänä ovat yksikkökohtaiset määrittelyt, jossa taloudellisuus katsotaan tärkeämmäksi tuottavuuden lisäämiseksi. (Väisänen 2004, 53.)

Opinnäytetyöni olen tehnyt niin, että siitä ei ole mitään haittaa lapsen tai nuoren kasvulle tai kehitykselle. Olen tarkoin tuonut esille eri auttamismenetelmien kohdalla, jos kyseinen menetelmä ei sovi esimerkiksi anorexiaa sairastavan kohdalla.

Oivalla ei ole opinnäytetyöni avulla tarkoituksena saada taloudellista hyötyä. Lapsen ja nuoren hyvinvoinnin lisäämiseksi ja kuntoutukseen liittyvien menetelmien käyttöä ei voida markkinoida myytävänä tuotteena. Hyötyä voidaankin tässä tapauksessa markkinoida ammatillisen osaamisen kehittämisellä. Opinnäytetyöntekijänä en myöskään halua saada itselleni tästä mitään voittoa. Tarkoituksena on tulevaisuudessa markkinoida omaa erikoisosaamistani opinnäytetyöni avulla. Minulta on jo kysytty opinnäytetyön projektin aikana mahdollisuutta esittää opinnäytetyötäni muissa lasten ja nuorten hoitotyön paikoissa. Olen valmis markkinoimaan osaamistani ja opinnäytetyötäni myös ulkopaikkakunnille, jos minulla on mahdollisuus saada korvaus matkoista ja yöpymisestä.

Kirjaamisen ja toimintaohjeen arvioinnin yhteydessä hoitohenkilöstöt joutuvatkin kohtaamaan kirjaamiseen liittyviä eettisiä haasteita. Työntilaaajan kanssa olemme yhdessä miettineet sitä kuinka uuden menetelmän vaikuttavuus tulee näkymään lapsen ja nuoren hyvinvoinnissa. Mietimme yhdessä myös kirjaamiseen liittyviä käytäntöjä. Tulimme siihen tulokseen, että asiakastietojärjestelmään Hilikkaan aukaistaan oma kohta esimerkiksi motivoiminen-kohta. Tällä on merkityksensä, jotta OIVA voi kirjaamisen perusteella seurata onnistumisia tai epäonnistumisia.

Suomessa sähköiseen potilastietojärjestelmään kirjaamisessa noudatetaan sosiaali- ja terveysministeriön laatimia suosituksia. Eettisenä haasteena onkin tarkastella, onko asiakirjaan kirjattu oleellinen tieto ja onko se ollut asiallista ja riittävää. Osa hoitotyön kirjaamista kuvaa sairaanhoitajan tai hoitohenkilöstön toimintatapaa. Kirjaamisessa pitää aina hoitohenkilöstön muistaa eettisyyden lisäksi se seikka, että mitä ei ole kirjoitettu, sitä ei myöskään ole tehty. (b: Haho 2009,38.)

Hoitotyössä nopeasti vaihtuvat tilanteet vaativat hoitohenkilöstöltä tilannearviointia. Eettisyyttä ei voi silloinkaan sivuttaa, mutta asiaa joudutaan tarkastelemaan silloin järjellä ja laittamaan asiat tärkeysjärjestykseen. Rutiininomaiset tai yksittäiset toimintaohjeet eivät silloin ole merkityksellisiä, jos varsinkin asiakkaan henki on vaarassa. Ihminen kykenee yllättäenkin

toimimaan järjen avulla ja tekemään nopeita harkinnallisia itsenäisiä päätöksiä, vaikka tiedostaa halunsa ja sovitun toimintatapansa toimia toisin. (a: Haho 2009, 43.)

Itsetuntemus on osa ammatillista osaamista. Omien tunteiden tunnistaminen tuo myönteisen kyvyn. Tätä tunnetta sanotaan intuitioksi. Tällä tarkoitetaan asian välitöntä tajuaamista ja sisäistä käsittämistä ja näkemystä. (c: Haho 2009, 36.) Opinnäytetyöni alkusanoissa kerroin autistisesta lapsesta. Tämän lapsen kohdalla jouduin tarkastelemaan itsetuntemusta. Olin eettisessä tilanteessa, jossa jouduin tarkastelemaan omia tunteitani. Hoitotyöntekijöilläkin on tunteet, mutta niiden esille tuominen on osa ammatillisuutta. Tässä autistisen lapsen kohdalla oman tunteen esille tuominen auttoi opettamista tilanteessa. Hoitohenkilönä näytin mitä merkitsee itkemisen taito ja missä tilanteessa itkeminen on sallittua. Suurimman tunteen toi palkitsemisen ajankohta. Oppimisen taito oli saavutettu, mutta sitä palkkiota ei voitu tarjota. Jouduin tilanteeseen, jossa oli pakko hyväksyä tositilanne. Sen tilanteen ymmärtäminen tuotti itsetuntemukselle hankaluuksia.

Itsetuntemukseen pääsemiseksi tarvitsin tarkastella ihmiskäsitettä, johon olin päässyt luomalla hyvän vuorovaikutussuhteen. Kaikki hoitoalalla oleva toiminta perustuu ihmiskäsitykseen. Tämän mukaan ihminen on päämäärähakuinen, vastuullinen toimija sekä tietoinen toiminnastaan. Ihmiskäsityksen merkitys kasvaa, kun hoitohenkilöstö pohtii omaa käsitystään ja toimintaansa ihmisen hoitosuhteen nähdessä. Jos ihmiskäsitykseen ei kiinnitetä huomiota, se ei kehity. Kehittyminen tarvitsee vuorovaikutuksen. (Väisänen 2004, 58-59.) Hyvään vuorovaikutukseen pääseminen vaatii paljon paneutumista asiakkaan tuntemukseen. Hoitotyöntekijänä olen kokenut suuren eettisen kasvun.

Eettinen kasvu on jatkuvaa prosessia ja eettinen kasvatus on tukea luonnolliselle moraalikehitykselle. Moraali on oikeudenmukaisuuden ajattelua. (Väisänen 2004, 64.) Eettisesti olen kasvanut opinnäytetyöni avulla ihmiskäsityksen sekä itsetuntemuksen lisääntyessä. Moraali ajattelu on myös kokenut vielä syvemmän kasvun, vaikkakin olen aina perustellut jokaisen toimintani ja päätöksen asiakkaan edun vuoksi. Hoitotyöntekijänä työelämässä työskennellessäni kunnioitan ja arvostan tasa-arvoisuutta, hyvää arvokasta asiakkaan kohtelua ja kunnioitusta.

Eettiseen kasvuuni opinnäytetyöni avulla on liittynyt myös ammattietikan kasvu. Väistämättä olen joutunut sisäistämään lastensuojeluun sekä sosiaalitoimen asioihin syvemmin, vaikka

sairaanhoidajan osaamisen vaatimuksessa ei näitä osaamisalueita vaadita. Ammattietiikan kasvua on edesauttanut koko koulutuksen ajan päätoiminen työskentely autismityössä, jossa kumminkin joutuu käsittelemään ja toimimaan sosiaalitoimen periaatteiden mukaisesti. Ammattieettisiä keskusteluja tulee käydä, sekä oman ammattiryhmän, että ulkopuolisten tahojen kanssa. (Väisänen 2004, 65).

Eettisyys voi aiheuttaa myös ongelmia, jotka on osattava erottaa kliinisistä ongelmista. Eettisiä ongelmia aiheuttaa muun muassa arvojen välinen ristiriita, useat ratkaisuvaihtoehdot sekä kauaskantoisuus. (Väisänen 2004, 74.) Opinnäytetyöni ei pitäisi aiheuttaa Oivalle eettisiä ongelmia.

7.3 Asiantuntijuus ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöni on Lasten Koti Oivalle merkityksellinen työyhteisön kehittämisen kannalta. Tavoitteena on terve ja hyvinvoiva yhteisö. Terveessä työyhteisössä ihmisten työt liittyvät yhteen ja työt organisoidaan asiakkaiden tarpeiden tyydyttämiseksi. Organisointi perustuu todelliseen osaamiseen esimerkiksi vastuualueiden jakaminen osaamisen perusteella. (Mäkisalo 2004, 13.) Vastuualueella tarkoitetaan organisaation sisällä olevaa työtehtävää. Opinnäytetyöni on myös itselleni merkityksellinen ammatilliseen kasvuun. Jouduin syventymään ja tutkimaan sosiaalialan näkökantaa.

Tulin kokemaan suuren ammatillisen kehittymisen opinnäytetyön projektin aikana. Ammatilliseen kehittymiseeni liittyi näkökanta, jossa tieto ja malli ovat tulleet käytännön työnkautta. Tätä näkökantaa sanotaan postmoderniksi. Postmodermin henkilölle on ominaista itseohjautuminen, kyseenalaistaminen ja hänellä on taito puolustaa näkemyksiään ja kyseenalaistaa saamaansa tietoa. (Ruohotie 1998, 127-129.)

Ammatillinen kehittyminen on myös vaikuttanut persoonaani. Persoonaan on luokiteltu ihmisen tärkeämmäksi työvälineeksi. (Väisänen 2004, 107.) Persoonani on ollut aina ihmisläheinen, mutta ammatillisen kasvun myötä olen vielä kasvanut lähemmäksi kohti hyvää ihmistuntemusta. Tämä kasvu on myös näkynyt omassa työssäjaksamisessa. Ammatillisen kas-

vun myötä ammatillinen tieto on kasvanut, myös erinäkökannalta. Eri alojen esimerkiksi sosiaalialaan ja erityispedagogiaan tuli myös perehdyttyä opinnäytetyön myötä. Tietoa sanotaan ajattelun työn tulokseksi, johon päästään mielenkiinnon avulla. (Ruohotie 1998, 18.) Pääseminen opinnäytetyöni mielenkiintoon on liittynyt omaa halua miettiä itsetuntemusta sekä tarkastella kokemuksia ja sosiaalisia konstruktia.

Hyvän mielenkiinnon herääminen opinnäytetyöhöni on tarvinnut asennetta. Oma henkilökohtainen asenne vaikuttaa ihmisen ammatilliseen toimintaan. Asenne, jota sanotaan psyykeksi, tarvitsee fyysisiä, sosiaalisia ja psyykkisiä elementtejä. (Dunderfelt 2010, 20.) Opinnäytetyöhön verraten fyysisenä asenteena on ollut opinnäytetyön valmistuminen. Valmiin työn aikaan saamiseksi olen tarvinnut sosiaalisia verkostoja. Verkoston kokoaminen on tarvinnut psyykkistä mielenkiintoa.

Mielenkiinnon ja tiedon saatuaan on ilon aika. Ammatillinen kasvu on auttanut ymmärtämään ilon merkityksen. Ilon syntymistä on luokiteltu kahta erilaiseksi. Luonnollinen ilo syntyy itsestään sitä mukaan kun ihminen on toivonut ja unelmoinut. Ihminen on luonnostaan syntynyt iloiseksi, joskus ei ole aina kaikilla näinkään. Ilon saamiseksi ihminen on joutunut omalla toiminnallaan ja tulkinnallaan muuttamaan tylsänsä asian iloksi. Kyseessä on tällöin psykologinen ilo. (Dunderfelt 2010, 15.) Tarkasteltaessa omaa ammatillista kasvu ja siihen liittyvää opinnäytetyön tulosta, luokittelen iloani psykologiseksi iloksi asenteen muutoksen ja tietoisesta ponnistuksen tuloksen vuoksi.

Tulevaisuuden mielenterveyden sairaanhoitajana pystyn opinnäytetyöni avulla kehittämään omaa työtäni ja samalla edistämään hoitotyön laatua. Opinnäytetyön avulla tulen markkinoidaan omaa osaamistani ja asiantuntijuuttani toisillakin osa-alueilla, kuin autismituntoutuksessa. Tällä hetkellä olevat toimintamallit, joita käytän autismituntoutuksessa saavat opinnäytetyön projektin aikana varmuutta ja tieteellisesti tutkittua näkökantaa. Ammatillista kasvua tapahtui myös tiedonkeruussa. Opinnäytetyöni vaati erilaisia tietokantoja, että siitä tuli mahdollisemman luotettava.

Ammatillisen kasvun myötä saan itselleni asiantuntijuutta. Asiantuntijapalvelua ei yleensä kutsuta tuotteeksi, koska osaamisen myymistä ei koeta tuotteiden myynteiksi. (Lehtinen & Niinimäki 2005, 9.) Opinnäytetyöni tuotoksena on kuitenkin tuote, jonka avulla markkinoin asiantuntijuuttani.

Työyhteisölähtöinen prosessikehittäminen on käytännön ja työmenetelmien kehittämistä. Kehittäminen tulee opinnäytetyöni avulla näkymään Lasten Koti Oivassa asiakaspalvelun laadun lisäämisenä. Prosessikehittämisen keinona on työyhteisön toimintakyvyn ylläpitäminen ja vahvistaminen. Työyhteisölähtöisessä prosessikehittämisessä ulkopuolisten toimijoiden rooli on tavallisesti vähäistä. Ulkopuolista toimijaa käytetään tavallisesti kuten konsultointia yksittäistapauksessa tai esimerkiksi vetäjänä työyhteisön itsearviointitilanteissa. (Sepänen-Järvelä & Vataja 2009, 13,21).

Opinnäytetyöni onkin haasteellista tässä prosessikehittämisessä. Työyhteisössä olen toiminut harjoittelijana kuusi viikkoa keväällä 2009. Olen tuomassa vieraalle työyhteisölle käyttöön menetelmää ulkopuolisena ihmisenä. Haasteellisuutta lisää, kuinka menetelmä otetaan vastaan ulkopuolisen tuomana ja kehittäjänä. Työntilaajan kanssa mietimme yhdessä, että hän tuo menetelmän työyhteisölle käyttöön ja seuraa sen toteutusta ja arviointia. Opiskelijan roolina käyn yhden kerran esittämässä menetelmän ja tilaajan kautta seuraan sen toteutusta ja arviointia.

Asiantuntijuutta luokitellaan yleisesti kliiniseksi toiminnaksi. Kliininen asiantuntijuus on laaja-alaista ammattiin liittyvää tietoperustaa ja ammattipätevyyttä. Hoitohenkilöstön toiminta on tällöin tulevaisuuteen orientoitunutta, jossa yhdistyy monipuolinen tietoperusta analyyttisenä, tutkivana ja kehittäväenä työotteena. Kliinisessä asiantuntijuudessa työntekijällä on valmiudet oppimisen taitoihin, kykyyn organisoida asioita sekä hallita ajankäyttöä. Henkilöllä on omia henkilökohtaisia vahvuuksia ja ongelmaratkaisutaitoja. Asiantuntijuus perustuu tietoperustaan ja työkokemuksiin. (Arminen, Kalliokorpi, Kotila, Martin, Nurminen, Rauta, Ritmila-Castren & Savolainen 2008, 24.)

Opinnäytetyön avulla olen oppinut arvostamaan omaa asiantuntijuuttani ratkaisukeskeisyydestä. Tämä asiantuntijuus on pohjautunut työkokemukseen. Ilmiö sanotaan hiljaiseksi tiedoksi. Hiljainen tieto on yksilön toimintaa, joka perustuu joko teoriaan tai mallioppimiseen. Hiljainen tieto on kiinnittynyt yksilön toimintaan, kokemukseen ja arvoihin sekä tunteisiin. (Väisänen 2004, 19.) Ratkaisukeskeisyyden ajattelu ennen opinnäytetyöni vaihetta on pohjautunut osittain teoriaan sekä osittain hiljaisena tietona jäljittelyn kautta.

Hiljaisella tiedolla on työyhteisössä suuri merkitys. Sisältäähän tämä tieto elämäkokemuksia, kyky suhtautua asioihin ja käytäntöihin. Hiljaisen tiedon kantajat eivät pysty erittelemään tai

nimeämään osaamistaan, eivätkä myöskään halua sitä salatakkaan. Hiljaista tietoa voi saavuttaa mallioppimalla eli niin sanotusti kokenutta seuraamalla. Hiljaista tietoa kantava, ikääntyvä henkilöstö vievät eläköitymisen yhteydessä paljon tietoa mukanaan. (Piili 2006, 109.)

Sairaanhoitajien osaamisvaatimuksia on päivitetty opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osaston hankkeessa vuosina 2004–2006. Tulevaisuuden haasteena on tuolloin mietitty eri tavoin koulutettujen asiantuntijoiden osaamisen hyödyntämistä. Haasteena on miten ammattikorkeakoulusta valmistuneet asiantuntijat sijoittuvat työelämään. Osaamisvaatimusten kuvaamisen hanke on koettu tarpeelliseksi sairaanhoitajakoulutuksen kehittämiseksi. (Paltta & Laaksonen 2008, 42-43.) Opinnäytetyöni avulla tulen hyödyntämään ratkaisukeskeisyyden osaamistani suuntautuessani mielenterveystyöhön.

Sairaanhoitajan osaamisvaatimukseen peilaten, opinnäytetyöni asiantuntijuus tulee näkymään ohjaus ja opetus osaamisessa. Tähän pääsemiseksi tarvitaan tuntea osaamisen elementit. Tätä elementtiä kutsutaan ksao- mallin mukainen osaamiseksi. Suurempana elementtinä ohjaa henkilön oma persoonallisuus. Persoonallisuudessa on kiinni samankokoisena tieto, taito ja kyky. (Niitamo 2003, 152-153.)

Lapsen ajatusmaailman tunteminen ja siitä johtuvien käyttäytymistapoihin liittyvien ongelma ratkaisuihin olevat opetustilanteiden selvittäminen kasvattaa minua kohti asiantuntijuutta. Tähän päämäärään pääseminen vaatii minulta teorioiden etsimistä ja tutkimusta, koska itse havainnointia en voi tehdä. Soveltaen autismikuntoutukseen ja siinä oleviin opetustilanteisiin peilaten voin tuoda asiantuntijuuttani esille. Esimerkiksi; Kun lapsi lyö, on etsittävä syy miksi hän näin käyttäytyy. Lapsi tarvitsee opetustilanteen tunteiden hallintaan, jolloin hän pois oppii haastavasta käytöksestään. Aggressiivisesti käyttäytyvää lasta tuleekin opettaa myönteisen ongelmaratkaisutaitojen kautta pois ongelmastaan. (Posti 2009, 35.)

Asiantuntijuus on myös terveyden edistämistä. Opinnäytetyöni avulla edistän lapsen psyykkistä hyvinvointia ja syrjäytymisen uhkaa. Aggressiivisella lapsella on vaara jäädä pois kaverei porukasta. Jatkuva kielteinen asenne ja epäonnistumisen pelko johtavat pitemmällä ajalla noidankehään, josta pois pääseminen vaatii hoitohenkilöstön erityisosaamista. (Posti 2009, 35.)

Terveyden edistäminen on mahdollista moni ammatillisessa yhteistyössä. Tärkeintä on työyhteisössä yhdistää käytäntöjä, edistää palvelujen laajuutta ja vaikuttavuutta. Kehittämistyö ja johtamisen sekä koulutuksen merkitys tulee korostumaan kohti asiantuntijuutta terveyttä edistäen. (Pietilä & Länsimies-Antikainen 2009, 26-27.)

Sairaanhoitajan osaamisen vaatimuksena olevaan päätöksen tekoon opinnäytetyöni kannalta on vaikuttanut vastaamalla hoitotyön päätöksentekoprosessiin. Olen ollut koko opinnäytetyön aikana tiiviisti yhteydessä opinnäytetyön tilaajaan ja kuunnellut häneen toivettaan tuotteesta ja sen sisällöstä. Päätöksen tekoon on myös vaikuttanut ammattikorkeakoulun opinnäytetyön vaatimukset sekä lastensuojelu ja mielenterveyslaki. Päätöksen tekoon ja päättelykykyyni on ohjannut intuitio eli se on syntynyt kokemuksesta. (Benner, Tanner & Chesla 1999, 25.)

Opinnäytetyöni avulla olen kehittämässä Lasten Koti Oivan laatua. Oiva:lla on jo olemassa oma laatukäsikirjansa. ISO 9000-laatujärjestelmän osa-alueina ovat muun muassa standardit, laatuohjeet, projektikäsikirja sekä toimintaohjeet. Laatu painottuu ennaltaehkäisyyn sekä kirjaamiseen. Lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet ja tavoitteet. (Lumijärvi & Jylhäsaari 1999, 91-92.) Opinnäytetyöni avulla olen vastaamassa lapsen ja nuoren tarpeisiin. Kehittämistyönä työntilaaaja voisi nostattaa työyhteisön koulutusmerkityksen tähän opinnäytetyöni aiheeseen ja menetelmiin.

7.4 Jatkotutkimusaihe

Opinnäytetyöni antaa mahdollisuuden jatkotutkimusaiheelle. Tämän tuotteistetun opinnäytetyön avulla annetaan uusi toimintamalli työyhteisölle. Jatkossa voisi tehdä tutkimus kuinka auttamismenetelmien käyttö on ollut tuloksellista ja mitä hyötyä tai haittaa on ollut tietylle ongelman omaavalle lapselle ja nuorelle.

Jatkotutkimus on aiheellinen, koska sen tuloksellisuutta OIVA voi markkinoida erikoisosaimisena. Jokainen työyhteisön jäsen voisi kokea myös jatkotutkimuksen tuloksen jälkeen onnistumista sekä ymmärtää paremmin menetelmän käyttöä.

LÄHTEET

Ahola, T & Hirvihuhta, H. 2002. Vääryydestä vastuuseen. Opetushallitus. Painorauma Oy.

Arminen, S., Kalliokorpi, S., Kotila, J., Martin, J., Nurminen, M., Rauta, S., Ritmala-Castren, M. & Savolainen, T. 2008. Kliininen asiantuntijuus organisaation menestystekijäksi. Sairaanhoitaja 5, 25.

Benner, P., Tanner, C. & Chesla, C. 1999. Asiantuntijuus hoitotyössä. Hoitotyö, päättelykyky ja etiikka. Juva: WSOY.

Bertolino, B. 1999. Ratkaisukeskeinen nuorisoterapia. Opaskirja ongelmanuorten kanssa työskenteleville. Juva: WSOY.

Cacciatore, R. 2010. Aggression portaat. Opetushallitus. Vammalan kirjapaino.

Cacciatore, R. & Koiso-Anttila, S. 2008. Pelastakaa pojat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Caccioteore, R., Kortenieniemi-Poikela, E & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Juva: WS Bookwell Oy.

Dunderfelt, T. 2010. Ilon psykologia. Juva: WS Bookwell Oy.

Furman, B. 2010. Muksuopin lumous. Helsinki: Tammi.

Furman, B. 2002. Perhosia vatsassa. Helsinki: Tammi.

Gil, E. 2006. Helping apused and traumatized children. Integrating directive and nondirective approaches. The Guilford Press: A Division of Guilford Publications, Inc. Suom. Kankaansivu, K. 2009. UNIPress Suomi.

a: Haho, A. 2009. Eettinen hoitamisen taito. Sairaanhoitaja 5, 42-43.

b: Haho, A. 2009. Hoitotietojen kirjaamisen etiikka. Sairaanhoitaja 12, 38.

c: Haho, A. 2009. Miten minä toimin. Sairaanhoitaja 3, 36-37.

Hakkarainen, P. 1991. Motivaatio, leikki ja toiminnallinen kohteellisuus. Jyväskylä: Oma Ky.

Haley, J. 1997. Lyhytterapian lähteillä. Milton H. Ercksonin terapeutiset menetelmät. Juva: Wsoy.

a: Hartley- Brewer, E. 2005. Raising and praising Boys. Vermilion, an imprint of Ebyry Publishing: Elizabeth Hartley-Brewer. Suom. S. Takkala. 2006. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

b: Hartley- Brewer, E. 2005. Raising and praising Girls. Vermilion, an imprint of Ebyry Publishing: Elizabeth Hartley-Brewer. Suom. S. Takkala. 2006. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Hakala, T. 2004. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki: Tammer-paino Oy.

Härkönen, P., Rannisto, K. & Risteli, P. 2003. Abraham Maslow. Viitattu 9.9.2010

<http://www.sampo2002.oulu.fi/surkeat/persoonallisuus.html>

Ikonen, O. & Virtanen, P. 2001. Hjoks. Erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Jaakkola, M. & Juutinen, P. 2009. Innolla ja tarmolla koulutielle. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden toimikunta. Soveltavan kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Viitattu 4.9.2010. http://epublications.uef.fi/pub/URN_NBN_fi_joy-20090024/URN_NBN_fi_joy-20090024.pdf

Kangas, A. 2003. Ymmärryksen etsintään oppimisongelmien kohtaamiseen. Teoreettista tulokintaa ja käytännön havaintoja oppimisvaikeuksien ilmenemisestä, luonteesta ja auttamismahdollisuuksista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kansanen, P. & Uusikylä, K. 2002. Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Kemppinen, P. 1995. Syylistämisestä kannustamiseen, tie menestykseen. Nuorten ohjaaminen myönteiseen ajatteluun. Helsinki: Mediapaja.

Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2000. Autismikuntoutus. Juva: Ws Bookwell Oy.

- Kerola, K & Sipilä, A-K. 2007. Haastava käyttäytyminen. Teraväylän koulu.
- Kritoffersen, N., Nortvedt, F. & Skaug, E. 2006. Hoitotyön perusteet. Tanska.Narayana Press.
- Kivi, T. 2000. Oppimisen taidot. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Laajalahti, L. 2008. Kokonaisopetus sosiaali- ja terveysalalla. Kokemuksia ja näkemyksiä lähihoitajakoulutuksesta. Savon ammatti- ja aikuisopisto, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, Kuopio. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Kehittämishanke. Viitattu 26.3.2011.
- https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20140/jamk_1220953641_2.pdf?sequence=1
- Lastensuojelu laki 13.4.2007/ 417. 2§-3§ Määritelmät. Viitattu 22.5.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Laukkanen, E., Marttunen, M., Miettinen, S. & Pietikäinen, M. 2006. Nuoren psyykkisen ongelman kohtaaminen. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Lehtinen, U. & Niinimäki, S. 2005. Asiantuntijapalvelut. Tuotteistamisen ja markkinoiden suunnittelu. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Lepola, U., Koponen, H., Leinonen, E., Joukamaa, M., Isohanhi, M. & Hakola, P. 2002. Psykiatria. Porvoo: Ws Bookwell Oy.
- Lipiäinen, N. & Vesterinen, V. 2009. Innovatiivisuus: Käsite ja mittaaminen. Lappeenranta teknillinen yliopisto. Teknistalouden tiedekunta. Viitattu 25.3.2011
- <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/45234/nbnfi-fe200905251545.pdf?sequence=3>
- Lumijärvi, I. & Jylhäsaari, J. 1999. Laatujohtaminen ja julkinen sektori. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Luttinen, J. 2006. Iisalmen historia 1970–2000. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

- Mustonen, M. 2009. Mikä meitä motivoi. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Matkailu- ravitsemus- ja talousala. Palvelujen tuotteistamisen ja johtamisen koulutusohjelma. Viitattu 9.9.2010 <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/12724/Map6aMerviM.pdf?sequence=1>
- Mäkisalo, M. 2004. Yhdessä onnistumme. Opas työyhteisön kehittämiseen ja hyvinvointiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Niemi, P. 2008. Itsetunnon rakennuspalikoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Niitamo, P. 2003. Henkilöarviomenetelmät työelämässä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ozonoff, S., Dawson, G. & McPartland, J. 2002. A Parent`s Guide Asperger and High-Functioning Autism. Suom. Kirsi Kankaansivu. 2009. Suomi: UNIPress.
- Paltta, H. & Lakksonen, K. 2008. Sairaanhoidajakoulutuksen osaamisvaatimukset päivitettiin. Sairaanhoitaja 6-7, 42-43.
- Peiponen, A. & Soiniemi, K. 1999. Vanhusten laitoshoidon tuotteistaminen. Projektin Helsingin vanhainkotipalveluissa. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Kuntaliiton painatuskeskus.
- Pietilä, A. & Länsimies-Antikainen. 2009. Terveystien edistäminen uusiutuu. Asiantuntijana muutoksissa. Sairaanhoitaja 1, 26-27
- Piili, M. 2006. Esimiehen avaimet. Ihmisen kohtaaminen ja ohjaaminen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Pojula, S. 2008. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Gummerus.
- Posti, P. 2009. Kun lapsi lyö. Lapsen maailma 11, 35.
- Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Räsänen, E., Moilanen, I., Tamminen, T & Almgvist, F. 2000. Lasten- ja nuorisopsykiatria. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Sario, A. 2004. Haastava leikki lasten toimintaterapiassa. Jyväskylän yliopisto. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Toimintaterapian pro gradu. Viitattu 31.3.2011.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12542/URN_NBN_fi_jyu-2005304.pdf?sequence=1

Seppänen-Järvelä, R. & Vataja, K. 2009. Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osana arjen työtä. Juva: WS Bookwell Oy.

Skodvin, A. 2004. Lapselle rajat. Jyväskylä: Gummerus.

Tähkä, V. 1982. Psykoterapian perusteet. Juva: WSOY.

Vehkalahti, R. 2007. Kehu lapsi päivässä. Helsinki: Lasten keskus.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Juva: WS Bookwell Oy.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oy.

Väisänen, S. 2004. Hoitotyön etiikkaa oppimaan. Kajaani: Kajaanin kaupungin painatuskeskus.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Autismi- ja Aspergerliitto ry. 2010. Viitattu 26.3.2011.

http://www.autismiliitto.fi/autismin_kirjo

Traumaterapiakeskus. com. 2011. Viitattu 31.3.2011

<http://www.traumaterapiakeskus.com/>

MUUT LÄHTEET

Kuntoutuskoti Oivan laatutyökäsikirja 2009

M.Huttunen henkilökohtainen tiedonanto 28.4.2010 ja 8.9.2010

J.Pennanen henkilökohtainen tiedonanto 30.5.2010

Liite1 Toimeksiantosopimus

**TOIMEKSIANTOSOPIMUS
OPINNÄYTETYÖT
MUUT OPPIMISPROJEKTIT**

Päiväys

13.1.2010

**TOIMEKSIANTOSOPIMUS OPISKELIJATYÖNÄ TEHTÄVISTÄ OPINNÄYTETÖISTÄ JA
MUISTA OPPIMISPROJEKTEISTA**
TOIMEKSIANTAJAN TIEDOT

Toimeksiantaja Kuntoutuskeski Oiva Oy, Meneä Huttunen
 Osoite ja puhelinnumero Pienijärventie 1, 78510, IISALMI
 Työn ohjaaja toimeksiantajan puolelta Meneä Huttunen, 0907037442

TOIMEKSIANNON KUVAUS

Toimeksiannon kuvaus
(mahdollinen liite, projek-
tikuvaus yms.) Motivointi auttamismenetelmänä lasten ja nuorten
hoito työssä
 Aikataulu työ valmis 2/2011
 Kustannusarvio ja kustan-
nusvastuu muistiikki, tulostamiset oivassa
 Lopputuotoksen muoto Toimintamalli

TOIMEKSIANNON TEKIJÄT KAJAANIN AMMATTIKORKEAKOULUSSA

Toimeksiannon tekijät
ja yhteystiedot
(opiskelijat) Raija Kemppainen
 Toimeksiannon ohjaaja
Kajaanin amk:ssa Kemppainen Jaana
 Työstä tehdään ☒ opinnäytetyö ☐ muu, mikä

Raija Kemppainen
 Tekijöiden allekirjoitukset

Meneä Huttunen
 Toimeksiantajan allekirjoitus

HYVINVOINTI
 Sairaanhoidajakoulutus
 Terveystieteiden koulutus
 PL 52, (Ketunpolku 4)
 87101 Kajaani
 Puh. (08) 6189 9612
 Faksi (08) 6189 9620

PALVELUT
 Restonomikoulutus
 PL 52, (Ketunpolku 3)
 87101 Kajaani
 Puh. (08) 6189 9610
 Faksi (08) 6189 9620

PALVELUT
 Tradenomikoulutus
 PL 52, (Kuntokatu 5)
 87101 Kajaani
 Puh. (08) 6189 9454
 Faksi (08) 6189 9424

TEKNOLOGIA
 Insinööri koulutus
 PL 52, (Kuntokatu 5)
 87101 Kajaani
 Puh. (08) 6189 9611
 Faksi (08) 6189 9620

Liite 2 Tuote

Käsikirjan sisältö:

Ratkaisukeskeisyys
 Lasten Koti Oiva
 Motivoiminen
 Palkitseminen
 Kehuminen
 Kannustaminen
 Kirjallisuutta

Sivu 1. KÄSIKIRJA 2011

Tämä käsikirja on tarkoitettu lasten ja nuorten kanssa työskenteleville kasvatus- ja ammattihenkilöstölle sekä vanhemmille. Käsikirja on valmistettu opinnäytetyönä Lasten koti Oivalle. Lasten Koti Oivalla on opinnäytetyön tekijän lupa jakaa ja tulostaa käsikirjaa yhteistyökumppaneiden käyttöön. Käsikirjan tarkoituksena on tuoda tutkittujen tietojen kautta esille tietoa, mikä merkitys on motivoinnilla lapsen ja nuoren kuntoutumisessa. Käsikirjan avulla kasvatus- ja ammattihenkilöstöt sekä vanhemmat saavat tarpeellista tietoa mikä merkitys on palkitsemisella, kehumisella ja kannustamisella. Menetelmiä voidaan käyttää haastavista tilanteista pois opettamisesta lapsen ja nuoren kanssa.

Käsikirjan avulla kasvatus- ja ammattihenkilöstöt sekä vanhemmat saavat tarpeellista tietoa mikä merkitys on palkitsemisella, kehumisella ja kannustamisella. Menetelmiä voidaan käyttää haastavista tilanteista pois opettamisesta lapsen ja nuoren kanssa. Lapsen kokemukset ja ongelmat tuovat hoitohenkilökunnalle haasteita. Lapsen ja nuoren motivoinnilla, kehumisella, kannustamisella ja palkitsemisella on päästy joidenkin lasten kohdalla hyviin lopputuloksiin.

Ratkaisukeskeisyys

Ratkaisukeskeisyyden uranuurtajana oli Milton H. Erickson. Hän korosti terapioissaan mallisjärkeä, luovuutta ja hulluutta. Hänen mielestä jokaisella oli ongelmaan ratkaisu, mutta he eivät tienneet siitä. Suomeen ratkaisukeskeistä toimintamallia on tuonut Ben Furman. Hän järjestää muksuoppi koulutuksia ympäri maailman. Muksuoppi onkin saanut huiman suosion ja sitä käytetään kouluissa, perheneuvoloissa, lastensuojeluyksiköissä ja lastenpsykiatriisilla poliklinikoilla. Muksuoppi ei keskity lapsen ongelmaan vaan tavoitteisiin ja taitoihin.

SIVU 2 Lasten Koti Oiva

Lasten Koti Oiva on Iisalmen Ohenmäessä laitosluvalla oleva lasten koti. Toiminta on alkanut vuonna 2005. Yksikön johtajana toimii Psykiatrinen sairaanhoitaja Merja Huttunen. Lasten Kodin johtajana ja sosiaalityöntekijänä toimii sosiaalikasvattaja Juha Airaksinen. Osastovastaavana lastenkodilla toimii Jouni Pennanen. Lasten Koti Oiva on erikoistunut lasten psykiatriseen hoitoon ja kasvatukseen. Hoito on suunnattu 5-21 vuotiaille avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetuille lapsille ja nuorille. Hoidon tavoitteena on taata turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö lapsille ja nuorille sekä auttaa heitä kohti itsenäistä ja vastuuntuntoista aikuisuutta. Keskeisinä hoitomenetelminä ovat yksilöllinen hoito– ja kasvatuskohtaminen, perhe– ja verkostotyö sekä erilaiset toiminnalliset, elämyspedagogiset ja terapeutitiset menetelmät.

Kuntoutuskoti OIVA Oy:n toimintaperiaatteet

Osallisuus : Nuoren aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen omaan kuntoutumiseen

Opetuksellisuus: Nuori saa yksilöllistä ja ryhmämuotoista opetusta tavoitteisiin nähden.

Integraatio: Kuntoutuksen tavoitteena itsenäinen toiminta.

Innovaativisuus: Toteutetaan vastuullisesti ja suunnitellusti uusia menetelmiä.

Vuorovaikutus: vuorovaikutustilanteiden tukeminen.

Voimavarakeskeisyys Nuori löytää, käyttää ja vahvistaa psyykkisiä voimavaroja.

Ammatillisuus: Ammattitaitoinen henkilökunta

Asiakaslähtöisyys: Nuorta kunnioitetaan ja kuunnellaan yksilöllisesti huomioon ottaen tavoitteet.

Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman tai huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsenhuollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädetään. Tarkoituksena on turvata lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain mukaan lastensuojelua on lapsi– ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. (Lastensuojelulaki 2§-3§)

Sivu 3: Motivoiminen

Motivoimista käytetään lapsen ja nuoren kanssa silloin, kun halutaan hänen oppivan sellaisia asioita, joiden avulla hän selviää päivittäisistä toiminnoista. Tapoja on kaksi erilaista. **Sisäinen motivaatio** on virittämistä opetettavaan tilaan ilman palkkiota. Lapsella tai nuorella on silloin oma halu oppia. Tätä tilaa sanotaan uteliaisuudeksi. Koulumaailmassa lapsella on sisäinen motivaatio, kun hänelle annetaan mahdollisuus vaikuttaa mitä hän haluaa oppia.

Ulkoinen motivaatio on ulkoisen vaatimuksen täyttymistä tai palkkion saavuttamista. Lapsi tai nuori on motivoitunut, kun haluaa päästä tavoitteeseen ja haluaa olla samanlainen kuin toiset lapset. Tutkimusten mukaan oppilaat, joilla on turvalliset suhteet opettajiin ja vanhempiin, sisäistävät paremmin ulkoisia motiiveja. Lapsi ja nuori tarvitsevat oppimiseen pätevyyden tunnetta, jotta mielenkiinto säilyisi ja tapahtuisi edistymistä.

Mikä estää lasta tai nuorta motivoitumasta?

Syynä voi olla henkiset, sosiaaliset tai fyysiset tarpeet. Lapsi tarvitsee motivoitumisen onnistumiseksi mahdollisuuden kehittää ja toteuttaa itseään ja hänellä olisi mahdollisuus käyttää luovuutta. Lapselta saattaa puuttua tavoiteltavuus eli halu oppia uusi tapa. Lapselta puuttuu innostaja, ihminen joka on mukana aidosti tukien. Aspergeri tai hyvätasoinen autistinen lapsi ei osaa tarkastella käyttäytymistään ja heillä on lisäksi sosiaalisia pulmia. Tähän opetteluun he tarvitsevat motivoivan opetustavan. Pelkkä motivointi ei riitä aspergerille tai autistiselle henkilölle. Jokainen saavutus tarvitsee palkkion.

Asperger (AS) on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö, joka aiheuttaa ongelmia esimerkiksi asioiden ymmärtämisessä. Hyvätasoinen autismi on autismin kirjoon kuuluva henkilö.

Motivoinnin apuvälineitä

Motivoinnissa käytettäisiin ratkaisukeskeistä ajattelua. Lapsen ongelmat taidotetaan ja sekä annetaan lapselle ja nuorelle oma usko ratkaista pulmansa. Lapsen ja nuoren kanssa työskentelevän on oltava lapsen motivoimisessa aidosti mukana ja itse uskottava, että lapsi onnistuu. Aikuisen myönteinen asenne auttaa lasta motivoimaan. Lasta ja nuorta kannustetaan oma-toimisuuteen sekä itseohjautuvuuteen. Hänet huomioidaan omana yksilönä. Lapsi saattaa tarvita tavoitteeseen pääsemiseksi erilaista motivoinninkeinoja kuten palkitsemista, kannustamista tai kehumista.

Sivu 4: Palkitseminen

Palkitsemisessa ei ole ikärajaa ja palkkiot ovat yksilöllisiä. Palkitseminen perustuu aikuisen ja lapsen tai nuoren yhteiseen sopimukseen. Palkitsemisessa on tärkeintä muistaa säilyttää luottamus ja systemaattisuus lapseen tai nuoreen. Palkkion määrää lapsen ja nuoren mielenkiinto mitä hän haluaa. Lapsi, joka saa itse päättää palkkionsa, ylettää paremmin lopputulokseen.

Lapsi voi olla kunniahaluinen ja palkkio saattaa menettää merkityksensä. Tavoitteena lapsella ei ole silloin taito vaan palkkio. Palkitsemisella voidaan tukea epävarmaa lasta uusiin yrityksiin, mutta riittävät haasteetkin kannustavat paremmin kohti tavoitetta. Palkkiot voivat tuottaa myös pettymyksiä. Tavoitteet saattavat jäädä toteutumatta, koska päämäärän koetaan olevan liian kaukana. Silloin kannattaa luopua kokonaan palkitsemisesta eikä keksiä mitään uutta palkintoa tilalle. Lasta kannattaakin motivoida sen sijaan kannustamisella tai kehumisella.

Sisäinen palkkio

Ilmaisee tunteita ja on onnistumisen kokemuksia. Lapsen mielenkiintoa voidaan pitää hyvänä palkkiona. Tämä on hyvä vaihtoehto autistisille ja ylivilkkaille lapsille. Palkitaan heti suorituksen jälkeen esim. Saa katsoa lempivideon. Pojat sekä tytöt kokevat aikuisen läsnäolon parempana palkkiona kuin lahjonnan. Pojille onkin tärkeää päättää itse minkä palkkion haluavat. Pojat haluavatkin usein lahjonnan sijaan aikuisen miehen kanssa yhdessä tekemistä. Pojat kokevat, että vanhemmat eivät luota heidän kykyihinsä ilman lahjuksia. Koulumaailmassa sisäistä palkitsemista on jotakin tekemistä opetettavaan aiheeseen. Esim. ylivilkkalapsi saa leikellä aiheeseen liittyviä kuvia tunnilla, jotta hänen mielenkiinto säilyisi opetettavaan asiaan.

Tutkimusten mukaan lapset ja nuoret haluavat lahjonnan sijaan aikuisen läsnäoloa. Lapsen kanssa vietetty aika rohkaisee aidosti ja lapsi antaa sille arvostusta.

Ulkoinen palkkio

Esiintyvät esineiden ja tavaroiden muodossa. Raha ei ole hyvä palkkio, sillä se lisää kunniahaluisuutta. Tarrat ja leimat auttavat kärsimättömiä poikia näkemään edistymistään, vilkkaita poikia taas hillitsemään halujaan. Tyttöjen kohdalla tarrat auttavat näkemään päämääränsä, mutta ne saattavat korostaa liikakiltteyttä. Syömisongelmaisten tyttöjen kanssa on oltava ulkoisen palkkion kanssa varovaisia. Heidän kohdalla voisi kokeilla sisäistä palkitsemista ja ke-

humista. Lapsen on ymmärrettävä, että päämäärä ei ole palkkion saaminen vaan käyttäytymisenmuutos.

Sivu 5: Kehuminen

Asialla on merkityksensä, kehutaanko lapsen suoritusta vai lasta itseään. Merkityksellisen kehumisen tekee kehuja, joka tuntee lapsen. Hän ottaa huomioon lapsen historian ja tietää, mitä ponnisteluja lapsi on joutunut tekemään, jotta on kehunsa ansainnut. Lapset, jotka itse pyrkivät korkealle omilla suorituksillaan menestyvät terveellä ja tasapainoisella tavalla. He hyväksyvät erehdyksensä ja epäonnistumisensa. Koulumaailmassa opettajan antama kehuminen lapselle korostuu. Lasten itsetunto tarvitsee myönteisiä palautteita, kannustusta ja kehumista. Useat negatiiviset palautteet opettajilta että vanhemmilta tuovat lapselle lisää kapiinaa koulukäymistä kohtaan. Vanhemmat, kasvattajat ja opettajat tuleekin huomioda lapsen ja nuoren osaaminen. Lapset, jotka ovat saaneet paljon negatiivisia palautteita, tarvitsevatkin motivoidakseen kannustamista tai palkkiota.

Poikien kehuminen

Pojat tarvitsevat kasvunkehitykseen miehen tukea. 7-10-vuotiaat pojat hakeutuvat aikuisen miehen lähelle ja hakevat hyväksyntää ja arvostusta. Poika, joka on kasvanut ilman aikuisen miehen roolin mallia antaa arvoa vieraankin miehen kannustukselle. Pojille tulee miehisyiden tunne, kun saavat kehuja mieheltä. Pojat saattavat hakea isänsä hyväksyntää. Isän antama kehuminen kannustaa paremmin kohti tavoitetta. Kehumisella saadaan isokin poika näyttämään parhaansa, sillä juuri pojilla on näyttämisenhalu mitä he osaavat. Koulumaailmassa pojat tarvitsevat oppiakseen paljon opettajan kehumista. *Pojat tarvitsevat miehisyiden tukemiseksi aikuisen miehen kehumista. Pojat liittyvätkin 7-10-vuotiaina urheiluseuroihin arvostusta saadakseen.*

Tyttöjen kehuminen

Tytöt tarvitsevat paljon asioiden selittämistä ja yksityiskohtaisia palautteita. Tyttöjä kehuaessa onkin tärkeää pois sulkea tytön täydellisyyteen pyrkimisen vaara. Tytöt nauttivat aikuisen miellyttämisestä. Heistä on mukava saada julkista tunnustusta ja kehumista. Tytöille saattaakin kehuminen olla parempi motivointikeino kuin palkitseminen. Tytötkin antavat arvoa isän antamalle kehumiselle. Usko itseensä antaa tytöille energiaa. Itseluottamus kasvaa, kun tyttö itse tietää olevan kyvykäs.

Sivu 6: Kannustaminen

Kulttuurimme kannustaa voittamaan. Junnujen kilpailutulokset ovat nähtävillä urheilupalstoilla. Isät vertailevat lastensa suorituksia. Lasten toiminnot pisteytetään ja piirretään käyrille neuvolasta aina armeijaan saakka. Tämä kilpailukeskeisyys on oravanpyörä, joka ei kannusta lasta itseään. Varhaisnuoruudessa keho ja mieli alkavat muuttua, jolloin nuoret janoavat positiivista palautetta. Varhaisnuori joka, ei saa kehuja ja kannustusta suorituksistaan, kokee saamattomuuden tunteen ja yrittävät aggressiolla saada huomiota tai hänellä ei ole enää motivaatiota yrittää. Molemminpuoleinen luottamussuhde aikuisen ja lapsen välillä luo turvaa ja auttaa selviytymään vaikeissakin tilanteissa. Luottamus on saatava lapseen tai nuoreen rehellisen keinoin. Luottamuksen saatuaan lapsi ja nuori antaa arvostusta aikuisen kannustamiselle.

Kannustajana vanhemmat

Lapsi tarvitsee kannustukseen tukiverkoston. Vanhempien rooli korostuu tässä. Huoltajan on oltava varuillaan, että ei ole ylihuolehtivainen. Lapsen kehitys tarvitsee aikuisen aitoa läsnäoloa ja välittämistä. Aikuisen olisi kuunneltava lasta silloin, kun lapsella on asiaa. Lapsen on saavutettava aikuiseen luottamus, joka on saatu rehellisen keinoin. Luottamuksen saatuaan, lapsi oppii avoimuuteen ja rehellisyyteen. Lapsi tarvitsee kasvamiseen ja elämäntaitojen opetteluun vanhempien kannustamista. Vanhempien tulisi kannustaa lasta oppimaan ratkaisukeskeisen ajattelutavan mukaisesti. *Kuuntele lastasi silloin kun hänellä on asiaa. Lapsi ja nuori tarvitsevat kasvamiseen aitoa läsnäoloa, joka ei ole ostettavissa vaan luomalla luottamussuhde.*

Kannustajana ammattihenkilöstö

Ohjaajilla kuten nuorisotyöntekijöillä, opettajilla, lastenkodin työntekijöillä ja urheilu valmentajillakin on kasvatusoikeus vanhempien lisäksi. Ohjaajilta edellytetään kommunikaatio- ja neuvottelutaitoja, ihmissuhdetaitoja, empatiaa ja keskustelutaitoja. Aito persoonallisuus, ymmärtäväisyys, kohteliaisuus ja omana itsenä oleminen auttavat luomaan hyvän luottamussuhteen. Lapset ja nuoret arvostavat aitoutta ja maalaisjärjellä toimivia aikuisia. Näiden aikuisten kannustamisella on lasten ja nuorten mielestä enemmän painoarvoa. Vaikeissakin tilanteissa on säilytettävä lapseen ja nuoreen luottamus.

Sivu 7: Traumatisoituneet lapset ja nuoret

Traumatisoituneet lapset ja nuoret ovat saattaneet hakea aikuisen hyväksyntää väkivallan pelossa. Heitä on kannustettu väärin. Lapsi tai nuori kokee, että hänen on oltava vanhemmilleen täydellinen. Jatkuva onnistumisen pakko tuo lapselle ja nuorelle ongelmia, jotka saattavat esiintyä syömishäiriöinä tai erilaisina pelkoina. Monet äidit kokevat jäävänsä lapsensa kanssa yksin. Äitien masennus ja psyykkiset ongelmat ovat rikkoneet lapsen ja äidin välisen luottamussuhteen. Lapselle kehittyneet pelkotilat ovatkin todellisia. Pelkotilan voittamiseksi tarvitaan ammattihenkilöstön osaamista. Lapsi voi lopettaa puhumisen trauman jälkeen. Piirtämisen tai leikin avulla lapsi haluaa kertoa kuinka häntä lähestytään. Lapsi piirtää itsensä joko pienenä jonkun taakse, jolla hän haluaa viestittää, että häntä on lähestyttävä varoen tai hän piirtää suurena oliona, jolla hän kertoo olevansa vahva ja voi ottaa kaiken vastaan.

Pelon voittaminen

Kaltoin kohdeltujen lasten kanssa työskentelevien on tiedettävä, kuinka lasta lähestytään. Puhumattoman traumatisoituneen lapsen lähestyminen vaatii osaamista. Kun lähestyminen on onnistunut, kannustamisella päästään voittamaan hänen pelkotilansa. Kannustamisena käytetään leikkiterapiaa ja traumaterapiaa. Kaikki lasten pelot eivät johdu traumaista. Lapsella voi olla myös uskomuksia. Näiden pelkotilojen voittamiseksi lapsi tarvitsee kannustajan, joka kulkee koko ajan rinnalla tukien kohti päämäärää. Kannustajana voi olla joku aikuinen, jonka lapsi kokee läheiseksi ja tärkeäksi. Pelon voittamiseksi on 14:sta portainen asteikko, jossa kannustaja palkitaan. Neljätoista portainen asteikko on kuvattu Ben Furmanin teoksessa *perhosia vatsassa*. 2002.

Pelkotilana koulunkäynti

Pelkotilat voivat liittyä myös koulunkäymiseen. Pelko, jännitys ja ahdistus estävät oppimista. Lapsi hakee ongelmakäyttäytymisellään hyväksyntää ja arvostusta. Opettajan järjestyksuril lisää pelkoa ja lapsesta tulee hyökkäävä. Oppija tarvitsee kannustusta ja huomioimista positiivisella tavalla. Lapsen pelon voittaminen tarvitseekin opettajalta saatua kannustusta ja roh-

kaisua ja opettajalta hyvää vuorovaikutustaitoa. Lasten ja nuorten kanssa työskentelevien täytyisikin toimia spontaanisti, kannustaen lasta luovuuteen, käyttäen ongelmatilanteessa huumoria ja murtaa samanlaiset toistuvat kuviot.

Sivu 8 : Luettavia lähteitä

Opinnäytetyö on aineistolähtöinen ja tuotteistettu prosessi. Aikaisempia tutkimuksia aiheesta juuri tälle kohde - ryhmälle ei ole tehty. Luotettavuutta on pyritty etsimään eri lähteiden avulla. Opinnäytetyön teoriaosuus pohjautuu ratkaisukeskeisyyden ajattelu malliin. Hakusanoina on käytetty motivaatio, palkitseminen, kehuminen ja kannustaminen. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää miten motivointimenetelmän käyttö on vaikuttanut ongelmakäyttäytyvään lapseen ja nuoreen.

Ahola & Hirvihuhta: Väärydestä vastuuseen. 2002

Bertolino: Ratkaisukeskeinen nuorisoterapia. 1999. Cacciotore: Aggression portaat. 2010.

Cacciotore & Koiso-Anttila: Pelastakaa pojat. 2008

Cacciotore, Korteniemi-Poikela & Huovinen: Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. 2008

Furman: Perhosia vatsassa. 2002

Furman: Muksuopin lumous. 2010

Hakkarainen: Motivaatio, leikki ja toiminnallinen kohteellisuus. 1991

Hartley-Brewer: Raising and praisin boys and girls. 2005

Kangas: Ymmärryksen etsintään oppimisongelmien kohtaamiseen. 2003

Kansanen & Uusikylä: Luovuutta, motivaatiota ja tunteita. 2002

Kemppinen: Syylistämisestä kannustamiseen, tie menestykseen. 1995

Kerola: Autismikuntoutus. 2000

Kivi: Oppimisen taidot. 2000

Niemi: Itsetunnon rakennuspalikoita. 2008

Poijula: Lapsi ja kriisi. 2008

Skodvin: Lapselle rajat. 2004

Vehkalahti: Kehu lapsi päivässä. 2007

Www. Ratkes. fi